

**Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Katedra pedagogiky – prezenční studium**

Lucie Braunsteinová

**Sociálně-pedagogické aspekty práce
s klientem v Camphillském hnutí.**

*Working with clients in Camphill – Social
and educational aspects.*

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jitka Lorenzová, PhD.

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

Souhlasím s půjčováním mé diplomové práce.

V Dolním Žlebu 2007

Děkuji všem, kteří mi v rozhovoru poskytli své cenné zkušenosti a těm, kteří svým osobním příkladem formovali ty mé. Můj obrovský dík patří mojí rodině, která mě bezvýhradně podporovala a byla mou největší posilou. Zvlášť děkuji bývalým camphillským spolupracovníkům Tomáši Adamcovi, Tereze Vítové, Oliveru Vítovi a Janu Braunsteinovi za jejich ochotu k závazku. Chci také poděkovat PhDr. Jitce Lorenzové za laskavou podporu a vzácné porozumění.

Obsah

Úvod.....	7
1. Historie camphillských komunit.....	9
1.1. Zakladatelé Camphillského hnutí	10
1.1.1. Karl König	11
1.1.2. Kruh ve Vídni a začátky v exilu	15
1.2. Vznik prvního camphillského společenství	21
2. Současná podoba camphillů	26
2.1. Nadnárodní organizace s konsensuálními pravidly	27
2.1.1. První memorandum – výňatky s poznámkami	32
2.1.2. Současná reflexe prvního memoranda.....	35
2.2. Uspořádání života v camphillu	37
2.2.1. Klienti	40
2.2.2. Personál.....	48
2.2.3. Terapie	52
2.2.4. Rituál.....	60
2.2.5. Management a finance	62
3. Camphill jako živý projev sociálního umění.....	66
3.1. Kdo je klient a kdo terapeut?	67
3.2. Náměty k hodnocení	69
Závěr	72
Anotace	74
Seznam literatury	76
Příloha	79

Úvod

Tématem předložené práce je Camphillské hnutí. Pokouší se o charakteristiku tohoto specifického proudu zasahujícího oblast sociální péče, pedagogiky, terapie a zahrnujícího problematiku sdílení společného prostoru a života s druhými v komunitním organismu. Zaměřuje se především na postoj k člověku se speciálními potřebami tak, jak je tímto proudem uchopen a vyjádřen. Dílčím úkolem práce je prozkoumání kořenů, filosofického pozadí a jejich projev v současné praxi camphillských organizací. Dalším úkolem textu je široce postihnout aspekty práce s klientem v camphillském komunitním zařízení tak, aby zřetelně vyplynulo směřování a povaha těchto organizací.

Celkovým pojetím práce usiluji o vykreslení co možná nejucelenějšího obrazu péče o klienta v souvislosti s formulací teoretického základu v podobě speciálních principů Camphillského hnutí a jejich postavením v každodenním, praktické životě camphillského střediska. Vycházím přitom z analýzy odborné literatury a dalších relevantních textů (časopisy, informační a interní materiály vydávané v rámci Camphillského hnutí), četných rozhovorů s pracovníky camphillských komunit i z mých osobních zkušeností nasbíraných při několika pobytech v camphillských vesnicích.

V první kapitole se zabývám podněty, které vedly ke zformování Camphillského hnutí a okolnostmi vzniku první camphillské komunity.

V první části druhé kapitoly se věnuji vymezení základních principů, které jsou pro camphillská zařízení určující a jako takové reprezentují étos camphillu. V druhé části téže kapitoly zachycuji obecně obvyklé uspořádání života v rámci jedné komunity. Soustřeďuji se přitom na postavení klienta, strukturu a zaměření léčebného a výchovně – vzdělávacího procesu, který je mu v camphillském zařízení poskytován. Zabývám se postavením, úkoly a podmínkami členů personálu, předkládám výčet a stručnou charakteristiku vybraných druhů terapií, rozebírám roli a funkci rituálu v každodenním

praktickém chodu camphillské vesnice. Na konci druhé kapitoly se věnují ekonomickému aspektu existence camphillského střediska, jeho správě a řízení a následně začlenění do celkové struktury nadnárodní organizace, která jednotlivá centra zastřešuje.

Třetí kapitola je úvahou nad vztahem klient – terapeut a zároveň snahou objasnit přístup k rolím obou účastníků této interakce v pojetí péče a soužití prezentovaných camphillem. Závěr kapitoly patří nabídce témat, která jsou v souvislostech s camphillskými komunitami aktuálně vnímána jako kontroverzní.

Impulesem k volbě tohoto tématu pro mě byla otázka po přínosu Camphillského hnutí do roviny vztahu ‚zdravého člověka‘ a člověka se speciálními potřebami; otázka, jaké je jeho místo v oblasti sociální pedagogiky a léčebné péče; otázka po případném přesahu do jiné sféry společnosti, než s jakou je obvykle spojováno a otázka, jaké jsou možnosti budoucího vývoje Camphillského hnutí. Tento text nedává přímé, přesné odpovědi na zmíněné otázky, ale představuje směry, které by k jejich zodpovězení mohly vést.

1. HISTORIE CAMPHILLSKÝCH KOMUNIT

Kdykoli chceme pochopit podstatu věci či jevu, chceme-li se dopracovat k jádru určitého problému, situace nebo události, jedním z našich prvních kroků je krok směrem zpátky k počátkům. Cesta do minulosti, která má vlastně vždy konkrétní podobu nezávisle na tom, zda se nám ji podaří objevit, či nikoli. Můžeme si ji prohlédnout jako mozaiku, jejíž každý střípek má svou dokonalou, nebo lépe řečeno dokonanou formu a výraz, který k nám hovoří jasně, když dobře posloucháme a dobře se díváme. Jednoduše proto, že minulost je dílo již hotové, vsazené samozřejmě do půdy a pozadí, tedy celkového kontextu konkrétní doby. Jeho význam a smysl se nám spíše podaří uchopit v aktuálním procesu zkoumání, kdy statická minulost ožívá v dynamice přítomnosti a oba elementy se spojují v proud, jenž v sobě nese zárodek budoucí podoby, přesah, něco, v čem se smysl věci či jevu projeví nejzřetelněji. Tak řečeno s logoterapeutem V. Franklem (viz. podle Frankl, s. 26, 1974), poslouží nám tato úvaha k porozumění podnětům, které stály na počátku vysoce lidské iniciativy přerostlé postupně v humanistické hnutí v ryzím smyslu tohoto slova, které se skví uprostřed jedné z nejtemnějších krajín minulého století skutečně jako „svíce na kopci“ (in Pietzner, 1990, titul). Ona záře je dnes ještě jasnější, neboť ji svým světlem posílilo mnoho dalších svící a stejně jako lidské oči, které jakoby zázrakem jsou schopny vidět světlo hvězd tak strašně vzdálených (viz. podle Zajonc, 1998, přednášky v ITVS v Praze), je naděje, že jas těch svící dokáže proniknout budoucnost. Sociální dopad života ve společenství, kde člověk přistupuje k druhému v intencích rovnosti, svobody a bratrství jako k vysoce duchovní bytosti se schopností sebetranscendence – vlastního přesahu, jenž je její nedílnou součástí a přímo podstatou, je nepřehlédnutelný a našel svůj hluboce praktický a zároveň velmi zřetelný výraz právě ve vzniku a existenci camphillského hnutí.

1. 1. Zakladatelé camphillského hnutí

Rakouský lékař Dr. Karl König je bezpochyby a zcela právem nazýván centrální osobností, o níž se hovoří v souvislosti s původní ideou a následně založením prvního camphillského společenství. Jeho postoj k člověku a společnosti byl vždy vyjadřován bezpodmínečným vnímáním jednotlivce jako součásti celku. Výsledky své práce chápal jako společné dílo všech, s nimiž spolupracoval, konzultoval své výzkumy a svá pozorování, všech, kteří mu poskytli jakýkoli podnět, z něž mohl těžit při své vědecké, praktické lékařské a pedagogické činnosti. Proces vzniku camphillské komunity je rozhodně zářným příkladem týmové práce a jeho rovnováha a naděje na úspěch tehdy byla přímo závislá na vůli, schopnostech, odhodlání i selhání každého člena skupiny, který byl jeho účastníkem. Ochota vědomě formovat svůj osud jako součást osudu druhých kolem sebe, s ohledem na ně a na společný cíl, se ukázala pro život takové komunity naprosto zásadní. Je tedy na místě zmínit se podrobněji o lidech, kteří v sobě našli dostatek nadšení a vůle k rozhodnutí, které v důsledku významně změnilo sociální sféru v mnoha jejích vrstvách. Životní příběhy zakladatelů Camphillu jsou pro dnešní následovníky jakýmsi manuálem, určitým návodem pro vybudování komunit, které stojí na stejných základních kamenech jako ta původní.

Příběh Karla Königa, iniciátora celého hnutí, „svíce na kopci“ je jednak alegorií camphillské komunity, ale také jedním z nejsilnějších podnětů vedoucích k založení prvního společenství, který vyplynul ze zážitku Dr. Königa ve švýcarském Arlesheimu v roce 1927. V létě toho roku byl přizván jako lékař ke spolupráci Dr. Itou Wegman, antroposofickou lékařkou, vedoucí lékařské sekce Školy pro duchovní vědu při Götheanu v Dornachu a zakladatelkou Klinického Terapeutického Institutu v Arlesheimu. V čase adventu, přesně první adventní neděli, se tak Karl König v pečovatelském domě pro děti se speciálními potřebami zúčastnil oslavy Adventní zahrádky, tradiční předvánoční události

vycházející z pedagogických myšlenek a doporučení Rudolfa Steinera. Byl svědkem rituálu: Těžce postižené děti procházely se svící v ruce spirálu utvořenou na zemi z mechu, provázeny postavou anděla strážce, který jim více či méně pomáhal projít do středu, kde hořela jediná svíce. Ta zažehla plamen té jejich. Na zpáteční cestě umístily své světlo kdekoli na spirále. Spirála se místo tmavé stopy na podlaze zšeřelé místnosti stala zářící formou (viz. podle Möbius, 1994, z přednášek na IPVČ v Praze) Karla Königa to přivedlo k dojetí a později k těmto slovům: „V té chvíli jsem se rozhodl zasvětit svůj život péči a výchově těchto dětí. Byl to slib, který jsem dal sám sobě: Vybudovat kopec, na němž by hořela veliká svíce, aby spousta slabých a postižených dětí mohla najít cestu na tento pahorek naděje a zapálit své vlastní svíčky, jejichž každý jednotlivý plamen bude zářit a svítit dál.“ (in Bock, 2005, s. 47) Karl König svůj slib spolu se skupinou svých přátel, posluchačů a spolupracovníků splnil. Kopec s velikou planoucí svící už dnes není jenom jeden.

1. 1. 1. Karl König

Kdo věří v platnost latinského „nomen omen“, nemůže přehlédnout, že Karl König byl tak nějak předurčen k velkým životním úkolům a krokům. „Již jako dítě měl moudrý, vědoucí výraz v očích.“ (in Bock, 2005, s. 44) Narodil se 25. září 1902 ve Vídni jako jediné dítě svých rodičů, kteří vlastnili obchod. Otec se živil výrobou obuvi. V jeho synovi bylo od raného dětství opravdu něco výjimečného, jak dokládá také drobná historka z doby, kdy mu byly dva roky : „Když jednou dvouleté dítě se světlými kudrnatými vlásky sedělo v kočárku před obchodem s obuví, udělalo takový dojem na profesora psychologie, který procházel kolem, že ten vstoupil do obchodu, aby zjistil, komu to pozoruhodné dítě patří a řekl jeho hrdé matce: „Až vyroste, stane se velmi slavným mužem.“...“ (in Bock, 2005, s. 44) Jeho svérázná osobnost byla vždy o něco dále, než byli jeho vrstevníci. Velmi

časně se u něj projevila i samostatnost a nezávislost v názorech, vnímání a uchopování světa. Přestože se, například, narodil v židovské rodině, již v jedenácti letech si začal hledat svou vlastní cestu ke křesťanství. Chlapcovo vysoce vyvinuté sociální citění způsobovalo, že nesnesl jakýkoli projev krutosti, násilí a strádání a měl odvahu proti nim nahlas vystoupit. Sám o sobě řekl, že byl tvrdohlavý a umíněný. Matka pozorovala a později mu řekla, že v průběhu dospívání „v něm byl takový smutek, jako kdyby musel nést všechnu bolest světa sám.“... „Jeho oči viděly a jeho uši naslouchaly problémům jeho doby ještě mnohem dříve, než vyrostl v dospělého muže a mohl s nimi opravdu něco udělat.“ (in Bock, 2005, s. 45)

Zlomový okamžik v procesu hledání a utváření vlastních názorů a postojů vůči světu, který vedl Karla Königa skrze studium textů buddhistických, Lao-c', Goetheho přírodovědných, Freudových či Haecklových až k obzvláště soustředěnému studiu knih Nového Zákona, nastal roce 1921. Tehdy mladý student medicíny zaslechl jméno Rudolfa Steinera, seznámil se s jeho posluchači, kteří diskutovali Steinerovu antroposofickou nauku o člověku a učinil pro sebe mimořádně důležité objevy při četbě Steinerovy knihy „Filosofie duchovní aktivity“. Tyto poznatky se týkaly především tvořivých sil působících v přírodě a v lidském myšlení. V onom roce také ke své veliké lítosti přišel o jedinou možnost setkat se ve svém životě s Rudolfem Steinerem osobně. (in Bock, 2005, s. 46) Všechny proudy, které ovlivňovaly Königův pohled na člověka a na svět se mu s objevením antroposofie spojily v jeden vypovídající a smysluplný obraz, který mu byl jako nástroj dalšího poznávání a výzkumů nejbližší. A protože nikdy nehodlal své postoje skrývat, odmítl po ukončení studia medicíny v roce 1927 prestižní nabídku působení coby asistent výzkumu na Embryologickém Institutu ve Vídni, kde mu bylo řečeno, aby antroposofii nechal stranou. Karl König poslechl jiný hlas, než byl ten, který mu předestíral kariéru výzkumného pracovníka, vstoupil do Antroposofické společnosti a prostřednictvím své přednáškové

činnosti, například v dětské nemocnici, se rychle stal známým. Následovalo setkání s již zmiňovanou Dr. Itou Wegman, zásadní zážitek Adventní zahrádky v Sonnenhofu v Arlesheimu a také osudové seznámení s budoucí ženou Tillou Maasberg, která tou dobou začala na klinice pracovat jako ošetřovatelka.

Několik dalších let, kdy působil jako lékař na klinice Dr. Wegmanové, umožnilo Karlu Königovi prohloubit antroposofický přístup k medicíně a na základě toho začala i jeho dráha spisovatele. Své poznatky zpracoval ve formě série článků o embryologii, k nimž později v průběhu svého života připojil dlouhou řadu pojednání a esejů o léčebné pedagogice, historii, zoologii, významu biografie v porozumění člověku jako jednotlivci i lidské bytosti obecně. Skládal básně a v letech strávených již v camphillské komunitě napsal i několik divadelních her. Byl to muž se širokým spektrem zájmů a jeho soustředěná osobnost a tvůrčí myšlení spojené se silnou vůlí mu umožňovaly, ba přímo jej nutily reagovat všude tam, kde trpěla či chyběla lidskost, tam, kde vnímal bezpráví. „Jakýkoli útok na lidskou důstojnost a mravní integritu, jej přiměl veřejně vyjádřit svůj postoj promluvou i textem...Psal petice týkající se sociálního postavení člověka s postižením.“ (Bock, 2005, s. 43) Svá bádání ve všech zmíněných oborech se snažil proniknout antroposofickým úhlem pohledu a jeho nejkomplexnějším dílem v tomto smyslu je v podstatě aplikace antroposofického přístupu v pedagogice a medicíně, z něhož vytvořil a rozpracoval metody léčebné pedagogiky, která je dodnes základem terapeutické práce v camphillských komunitách a je rovněž vyučována v Mezinárodním camphillském semináři – základním vzdělávacím programu pro pracovníky všech světových organizací fungujících na principech Camphillu. Tématy léčebné pedagogiky se zabývají například jeho knihy: „Věčné dětství“, „Lidská duše“, „Být člověkem, Diagnóza v léčebné pedagogice“, „Potřeba zvláštního porozumění, Camphillské

konference o životě s postiženými dospělými“, „Čtení a psaní“, „První tři roky dítěte“, „Mongolismus“.

Během sedmi let, kdy opustil arlesheimskou kliniku, oženil se s Tillou Maasberg a získal místo pediatra v nově vznikajícím pečovatelském a zároveň léčebném domově pro malé děti s mentální retardací v německém Pilgramshainu, sbíral Karl König cenné zkušenosti jednak lékařského a pedagogického, ale i organizačního charakteru. Ty postupně stále významněji určovaly jeho další směřování. Často se zamýšlel nad celkovým uspořádáním péče o děti se speciálními potřebami a rostlo v něm přesvědčení, že je nutné vnést do tohoto systému jiný sociální a především také duchovní element. Respektive zformovat jej zcela nově do podoby komunity, v níž se život jednotlivce v každém aspektu bezprostředně týká života všech ostatních, neboť jedině v kruhu lze dosáhnout manifestace opravdové humanity, která je základním východiskem péče o kohokoli druhého. Jedině v intencích společného života a přístupu, který na prvním místě zohledňuje člověka jako duchovní bytost, se může při každodenním opakovaném úsilí plamen jedinečné životní cesty jednotlivce a jejího smyslu naplno rozzářit. „Pouze pomoc jednoho druhému – střetnutí vyšších Já těch dvou – uvědomění si individuality člověka, bez zkoumání jeho vyznání, světového názoru nebo politické orientace, jednoduše jen setkání, z očí do očí, takové setkání dvou lidí tvoří léčebně-pedagogické působení, které dokáže čelit i jakémukoli ohrožení naší nejvnitřnější lidskosti. Toto ovšem může být jedině účinné, vezmeme-li v úvahu základní poznání a to je takové poznání, které pramení z lidského srdce.“ (in Bock, 2005, s. 50)

Pobyt Karla Königa v německém Schloss Pilgrimshain byl přerušen a vlastně ukončen v roce 1936, kdy jej nepříznivé politické okolnosti přiměly k návratu do Vídně. Tam si založil úspěšnou lékařskou praxi a v kruhu lidí, svých příznivců a později přátel, učinil poslední krok k realizaci svého životního úkolu. Vzhledem k židovskému původu mnohých z nich, začala brzy celá skupina pociťovat vzrůstající tlak nacistického Německa. V den

anexe Rakouska Hitlerovou říší, byli všichni připraveni opustit domov a zemi, spojeni svým vnitřním závazkem podníceným nadšením sociálně-pedagogickými myšlenkami Dr. Königa. Ten dostal nabídku nalézt útočiště v severním Skotsku. Tam také, následován svými přáteli, odešel a založil spolu s nimi první komunitu poblíž Aberdeenu. Až do své smrti dokázal Karl König svou neúnavnou prací nést život první komunity v plné intenzitě a původní síle. Posledních jedenáct let svého života pomáhal zakládat další komunitní vesničky a školy v Německu, Irsku, Holandsku, Skandinávii a Spojených státech amerických. „Jeho srdce patřilo celému světu, ale jeho pozornost se vždy soustředila na nejbližší okolí...Ke konci jeho života se král v něm prolнул s pastýřem. V roce 1965 znovu řekl, že děti a dospělí s postižením jsou našimi opravdovými učiteli a že on sám se také denně učil ze společného života s nimi.“ (in Bock, 2005, S. 52) Karl König zemřel 27. března roku 1966.

1. 1. 2. Kruh ve Vídni

Skupina průkopníků a zároveň zakladatelů první camphillské komunity shromážděná kolem Dr. Karla Königa vzešla v podstatě ze dvou kruhů mladých lidí, kteří se po léta setkávali nad společným studiem textů Rudolfa Steinera ve Vídni zhruba od roku 1929. Jádro skupiny tvořili převážně mladí vídeňští židé, které v období jejich mladé dospělosti oslovila právě antroposofie. Někteří z nich, jmenovitě Hans Schauder, Rudi Lissau, Alex Baum, Bronja Hütner a Eddi Weisberg se seznámili jako spolužáci při studiu na Wasa Gymnasiu a přizvali do svého kruhu jednotlivě své přátele z jiných středních škol. Byly to konkrétně: Sali Gestler (později Barbara Lipsker), Lisl Schwalb (budoucí manželka Hanse Schaudera), Trude Blau (později Amann). Postupně, v době jejich univerzitních studií, se k těmto osmi přidali ještě tři další: Hanna Förster a její sestra Hedda

(posléze manželka Rudiho Lissaua) a Willi Amann. Začali si říkat Mládežnická Skupina.

„Stali jsme se následovníky antroposofie Rudolfa Steinera, ovšem ne úplně všichni, samozřejmě. Scházeli jsme se každou sobotu a chodili na procházky do vídeňských lesíků. Vždy jsme měli domluveno ještě večerní setkání. Tato večerní sezení byla úžasnými kulturními událostmi. Při jedné příležitosti jsem recitoval celou divadelní hru od začátku až do konce a moji přátelé nadšeně naslouchali všem třem dějstvím...Samozřejmě jsme také četli poezii. Muzicírovali jsme, hráli jsme na klavír. V té době jsem ještě zpíval a hrál Schuberta. Tato pravidelná setkání ve Vídni, která již začala pociťovat zhoubný vliv nacismu, byla pro nás učiněnou oázou, do níž jsme se každou sobotu mohli uchýlit. Hlavní byli vždycky procházky vídeňskými lesíky následované potom večerním kulturním programem. Překvapivě, nikdy jsme při těchto setkáních nepřemýšleli ani nehovořili o našich židovských kořenech. Dokonce ani tehdy, když jsme pocítili ze strany nacistů vzrůstající tlak. Řekl bych, že jsme všichni v kvetoucím duchu a kultuře Vídně obzvláště citlivě přijímali intelektuální a umělecké podněty týkající se především hudby a literatury“, popisuje Hans Schauder ve své biografii. (in Bock, s. 19 a s. 20, 2005)

Ještě v období svého působení v léčebně – pedagogickém zařízení v německém Pilgrimshainu se Dr. König při několika svých návštěvách Vídně s Mládežnickou Skupinou seznámil a její členové jej požádali o pomoc ve svém záměru porozumět práci Rudolfa Steinera. Povaha setkávání skupiny se tak obohatila o nový, hlubší rozměr, jak dokládají mimo jiné i slova Barbary Lipsker: „Požádali jsme Dr. Königa, aby se scházel s celou naší skupinou kdykoli přijede do Vídně. Často přednášel v antroposofických kruzích i pro veřejnost a my se s ním potom setkávali v jedné vídeňské kavárně. Sedávali jsme dlouhé hodiny a diskutovali společně o vnímání a uchopování světa, o politických otázkách i velmi osobních otázkách. Ten muž ale uměl naslouchat! Nikdy se nad našimi

otázkami, které snad nebyly zrovna světoborné, ani nepousmál. Rozebíral je a učil nás přitom rozlišovat podstatné od nepodstatného. Stále více rozšiřoval horizont našeho vědomí. Naše životy jakoby najednou nabyly nové dimenze a nového smyslu.“ (in Boch, s. 70, 2005) Po nuceném návratu do Rakouska v roce 1936 se jim na prosbu Rudiho Lissaua začal Karl König věnovat pravidelně každý sobotní večer. Nejprve onomu malému kruhu deseti či jedenácti lidí, který znal z dřívějšíka. Takto jej sám charakterizoval: „Byli těsně spjatou komunitou, hluboce propojeni jeden s druhým. Převládala mezi nimi spíše melancholická nálada, ale byli to mladí lidé upřímní ve svém úsilí o hlubší poznání.“ (in Bock, s. 23, 2005) Skupina jeho posluchačů se záhy rozšířila o jakýsi nový kruh. O těchto nově příchozích Dr. König řekl: „K tomuto jádru se brzy připojili další a pár měsíců poté, co jsem přijel do Vídně, se na scéně objevila druhá hluboce propojená skupina mladých mužů a žen. Byli přímým protikladem původního uskupení. Žili ve velkém stylu, užívali si života a s notnou dávkou savoir vivre, životní elegance. Dva z nich, Peter Roth a Thomas Weihs, studovali v posledním ročníku medicíny a ostatní se soustředili právě kolem nich. Carlo Pietzner byl absolventem umělecké školy, Alix Roth pracovala jako fotografka, jiný byl muzikant a pár dalších, kteří se s nimi znali. Díky této skupině zavál do ‚staré‘ Mládežnické skupiny čerstvý vítr a naše večery se protáhly hluboko do noci. Společně jsme četli a studovali, diskutovali o aktuálních problémech kulturních, uměleckých i vědeckých. Byl jsem velmi vděčný osudu za to, že svěřil tyto vynikající reprezentanty mladší generace do mé péče a pod moje vedení.“ (in Bock, s. 23, 2005)

Společná práce Mládežnické skupiny byla již zárodkem společného života v budoucí první camphillské komunitě, což se projevovalo například na zcela kokrétním vyjádření duchovního aspektu setkávání, třeba v podobě, o níž píše Barbara Lipsker: „Každý týden jeden z nás přišel s určitou vůdčí myšlenkou, průpovědí, větou z bible, básní, významnou

myšlenkou z nějaké knihy. S jejím obsahem jsme pak měli žít celý následující týden. Začaly v nás znít také průpovědi z Duševního kalendáře (knihy Rudolfa Steinera, pozn. aut.): Člověk-svět, Já-kosmos, které činily realitu posvátnou, realitu, která měla být uchopena nově. Přiblížily se vánoce roku 1936: Trude a Hanna Lissau už byly v Arlesheimu, kde studovaly léčebnou pedagogiku.“ (in Bock , s. 26, 2005) Sociálně – pedagogický aspekt, který se výrazně projevil v tendenci skupiny posunout hranici společné práce z teoretické roviny do rámce praktického, tedy každodenního života a dostat se tak o krok dál, zaznamenal Dr. König: „Oblíbili jsme si jeden druhého a začali se setkávat tak často, jak nám to jenom naše zaměstnání dovolovala. Během roku 1937 se Mládežnická Skupina pro mě stala zdrojem obrovského zadostiučinění. Formoval jsem mladší generaci a vedl je krok za krokem k porozumění duchovním skutečnostem světa. V průběhu tohoto roku se ukázalo, že máme společně nejen studovat, ale také bychom časem měli společně docela obyčejně pracovat. Vyjádřili jsme to tak, že jsme si řekli: Nechceme antroposofii číst, ale žít ji. Rozhodli jsme se, že naším záměrem bude založení domova pro postižené děti.“ (in Bock, s. 26, 2005).

Poslední setkání Mládežnické Skupiny proběhlo v pátek 11. března roku 1938, v den, kdy rakouský kancléř Kurt von Schuschnigg oznámil svou rezignaci a započalo zabránění Rakouska Hitlerovým Německem. Sezení kruhu mladých lidí shromážděných okolo Karla Königa trvalo tehdy dlouho. Konečně bylo naplánováno, že poté, co všichni opustí domov a rozjedou se do různých bezpečnějších zemí hledat byť jenom dočasný azyl, znovu se opět sejdou, aby mohli pokračovat ve společné práci. S tímto pevným přesvědčením se rozešli, třebaže ještě nevěděli, kde se jim podaří najít místo jejich příštího setkání. O tom, že oním místem, kde naleznou útočiště a kde navíc prakticky začnou jejich velké životní příběhy spojené s první camphillskou komunitou, bude okolí města Aberdeenu ve Skotsku, rozhodly de facto dvě na sobě nezávislé události.

První z nich proběhla v době, kdy jedna ze členek Mládežnické skupiny, Lisl Schwalb, krátce pracovala na klinice v Arlesheimu. Seznámila se tam se starším manželským párem z Aberdeenshiru ve Skotsku. Manželé Haughtonovi ji tehdy požádali, aby jim pomohla zlepšit se v němčině. „On byl Angličan, rozený gentleman, který miloval svou zahradu a v létě ji nechával otevřenou pro návštěvníky. Práce na zahradě byla jednou z aktivit, které jej naplňovaly radostí. Tou druhou bylo malování. Jeho manželka byla Skotka, velmi hrdá na svůj keltský původ. Byla o ní známo, že má jakýsi náznak jasnovídných schopností. Byla to temperamentní žena se silnou vůlí. Předsedala jejich velkému domu, jenž měl téměř neustále nějaké hosty, přátele rodiny, kteří u nich zůstávali často celé týdny, někdy měsíce.“ (in Bock, s. 31, 2005) V okamžiku, kdy bylo jasné, že musí odjet z Vídně, vzpomněla si Lisl Schwalb na manžele Haughtonovi a dopisem je požádala o práci v jejich domě. Odpověď i zaměstnání dostala a v září roku 1938 přijela do Williamstonu, panského sídla nedaleko Aberdeenu. Brzy po svém příjezdu se Lisl zmínila Haughtonovým, že má několik přátel, kteří by se také rádi usadili ve Skotsku se záměrem začít zde se sociálně-terapeutickým projektem.

Druhá okolnost, která svedla utečence nakonec do Skotska, byla přímým následkem odchodu Karla Königa z Francie do Švýcarska na podzim roku 1938, kam byl nucen se uchýlit po pouhých několika týdnech pobytu v Paříži, kde mu opět politické klima znemožnilo jakoukoli naději získat práci. „Jednoho říjnového dne, když jsem pobýval na klinice v Arlesheimu jako host Dr. Wegmanové, mi řekla: ‚Proč nezkusíte Skotsko? Mám přítele poblíž Aberdeenu, který by Vám možná rád pomohl začít tam pracovat a vystavět novou budoucnost.‘ ...K mému obrovskému překvapení jsem o dva dny později obdržel dopis z Britského konsulátu v Bernu, který mně a mé rodině zajišťoval povolení vstoupit do země a usadit se tam natrvalo. Do Londýna jsem přijel osmého prosince 1938. Pár dnů po svém příjezdu do Británie jsem odcestoval do Skotska...Pan a paní

Haughtonovi nás (cestoval jsem s pane Rothem, otcem Petera a Alix Rothových) přijali velice laskavě...Také mi ukázali dům, prázdnou starou faru, dvacet minut chůze od jejich sídla a nabídli mi, abychom ji přijali za svou a přizpůsobili tak, abychom mohli začít se svou prací tak brzy, jak to jen půjde.“ (in Bock, s. 32, 2005) Budova staré fary zvané Kirkton House se stala prvním domovem členů vídeňské skupiny v exilu.

Začátek soužití vídeňských uprchlíků v novém prostředí, diametrálně odlišném od obvyklého zázemí, které většině z nich dříve připadalo samozřejmé, byl těžký. V tomto nelehkém období velmi výrazně pomohla celé skupině Anke Nederhoed (později Weihs), mladá tanečnice, která strávila část svého života ve Spojených Státech a v Austrálii a v podstatě jako jediná ze všech plně ovládala angličtinu. Navíc si také uměla poradit s běžnými domácími pracemi i v tak nepříznivých podmínkách. Pro ostatní, kteří pocházeli ze zajištěných, pohodlných vídeňských domácností, byla spousta každodenních praktických povinností, tvrdou manuální práci nevyjímaje, úplnou novinkou. Z části tíživou, ale zároveň nadějí a odhodláním prodchnutou atmosféru prvního dne a následujících několika počátečních týdnů v Kirkton House, popsala Anke Weihs ve svých vzpomínkách: „30. březen 1939 – čtrnácté výročí úmrtí Rudolfa Steinera. Paní Königová, Alix Roth a já jsme se nastěhovaly do Kirkton House. Když jsme toho večera, vůči sobě téměř cizí, stály ve studené malé vstupní hale osvětlené jen plamenem svíčky, abychom se společně pomodlily, minulost i budoucnost jakoby balancovaly na ostří nože. Naše osobní jednotlivé životy, ještě donedávna ukotvené ve zdánlivě bezpečném evropském kontextu, dospěly ke svému konci. A naše životy účastníků zatím nenarozeného duchovního dobrodružství učinily maličké, ale neodvolatelné krůčky do více než nejisté budoucnosti. ...Dr. König a Peter Roth se přistěhovali o den či dva později a bylo nás nyní pět. Na konci prvního týdne v Kirkton House bylo zatmění slunce. ...Čtyři děti Königových přišly z Williamstonu, kde předtím bydlely a o pár týdnů později se připojila

Marie Blitz. Dům byl najednou plný života a naše společné každodenní soužití začalo...“ (in Bock, s. 33, 2005)

10. května 1939 bylo do Kirkton House přijato první dítě s postižením. 28. května 1939, na Květnou neděli, byl dům oficiálně slavnostně otevřen jako léčebně-pedagogické zařízení. Tehdy v něm společně žilo šest dětí a patnáct dospělých. Poslání, pro něž se členové vídeňského kruhu v čele s Dr. Karlem Königem rozhodli, přestalo být pouhou výzvou a začalo se naplňovat.

1. 2. Vznik první komunity

Nelehký proces přetváření skupiny uprchlíků v živou sociálně-terapeutickou komunitu se všemi jejími podstatnými atributy včetně zajištění praktického chodu každodenního života v obtížných podmínkách se ještě zkomplikoval ve chvíli, kdy vypukla válka mezi Velkou Británií a Německem. 12. května 1940, opět na Květnou neděli, přesně rok poté, co proběhlo oficiální otevření Kirkton House a společenství právě zasedlo k malému slavnostnímu obědu, přijela policie a všichni muži v domě byli prohlášeni za nepřátelské vetřelce a odvezeni. Ženatí muži byli internováni na ostrově Isle of Man a svobodní v Kanadě. Až do podzimu téhož roku měly zařízení na starost pouze ženy. Tento zvláštní mezičas, kdy společenství nebylo kompletní, se přesto ukázal být velmi plodným. Jak přibývalo dětí s postižením, prostory přestávaly stačit rozrůstající se komunitě a bylo nutné poohlédnout se po rozlehlejší budově i větším pozemku. Ten jim nakonec laskavě poskytl nakladatel z Milltimberu poblíž Aberdeenu W. F. Macmillan, jehož syn Alistair se později stal jedním z prvních žáků školy, která byla v prostředí komunity pro děti se speciálními potřebami založena. Jednalo se o statek Camphill House, jehož jméno se stalo původem názvu celého hnutí – Camphill Movement. Veškeré náležitosti spojené s přestěhováním do nového domu zařizovaly

právě ženy. Pro dokreslení tohoto drobného obrazu z dějin camphillského hnutí uvedu opět barvitou, úsměvnou vzpomínku Anke Weihs, která vhodně vystihuje atmosféru náročného a zároveň nadšeným úsilím naplněného začátku: „Ve vstupní hale Camphill House stál nábytek a připomínal nakupení druidických monolitů. Tak jsme jej já a Alix začaly stěhovat, ne bez dlouhého strategizování, se kterým kusem si poradit dřív. Jeden večer, v půl dvanácté jsme vezly ohromný prádelník z masivního dřeva na kolečku po dlouhé cestě dolů do hlavní budovy. Byla právě jedna z těch letních skotských nocí, kdy bývá dlouho světlo. Prostoupeny jakousi nadlidskou silou, která nebyla naší vlastní, stěhovaly jsme tenkrát nábytek celý den. Konečně jsme dorazily do hlavní budovy a vyložily prádelník. Cestou dolů k nám přicházela paní Königová, aby dohlédla na naši práci a pak řekla, že už je příliš unavená, aby vyšla znovu nahoru. Tak jsme ji naložily na trakař a se zastávkami po každých několika yardech a nezadržitelnými záchvaty smíchu, jsme ji vezly domů...“ (in Bock, s. 59, 2005) Dodejme, že Tilla König byla velikou posilou pro skupinu žen, které se samy rozhodly vykonat a zvládnout tak obtížný krok. Podle referencí byla ženou, která měla velký smysl pro humor a vždy uměla nastolit řád a klid a mimořádně zkultivovat prostředí, v němž se ocitla. (viz podle Bock, s. 56, 2005) Stěhování bylo dokončeno 1. června 1940. S příchodem stále většího počtu dětí se speciálními potřebami získával „camphillský způsob života“ čím dál zřetelnější tvar. Komunitní život se pomalu rozvíjel prostřednictvím každodenních dílčích úspěchů i nezdarů. Tento intenzivní proces nabývání zkušeností byl citlivě korigován pevným a moudrým vedením komunity Karlem Königem a jeho manželkou Tillou. (Dr. König byl propuštěn jako první ze všech internovaných mužů v říjnu 1940.) Karl König zažádal o povolení k činnosti celé aktivity za účelem zaměřeným na péči lékařskou a léčebně – pedagogickou a na farmářské práce. Budoucí rozvoj a rozšíření camphillských komunit byl zajištěn.

Jak se zařízení stále rozrůstalo, narůstala také potřeba čím dál kvalifikovaněji hospodařit s půdou na zvětšující se ploše pozemků, které ke Camphillu patřily. Role hlavního hospodáře se ujal Thomas Weihs. S Dr. Königem již dlouho předtím, než vznikly camphillské vesnice, prohluboval své znalosti v oblasti biodynamického hospodaření. Prostudoval všechny zápisy Steinerových přednášek věnovaných právě antroposofickému přístupu k práci s půdou a spousty jiných materiálů o zemědělství a hospodaření vůbec. V roce 1945 dal podnět k zakoupení farmy Newton Dee o rozloze osmdesátičtyř akrů a obklopen skupinou delikventních mladistvých se zcela ponořil do těžké práce farmáře. Během pěti let se jim podařilo výrazně zúrodnit půdu a viditelně proměnit původní farmu ve vzkvétající hospodářství. Svěřenci Thomase Weihse se pod jeho vedením naučili tolik, že dokonce někteří z nich byli schopni získat zaměstnání a s úspěchem vykonávat podobnou práci i na jiných farmách.

Přibývalo příchozích, kteří se stávali stálými obyvateli Camphillu a přilehlých zařízení, přibývalo mladých spolupracovníků (co-workerů) z různých krajů Evropy a rovněž stále přibývalo zájemců o pomoc s vybudováním podobných, lidských a životem prostoupených míst po celém světě. Téměř všichni z původního kruhu zakladatelů Camphillského hnutí na dobu měsíců či let odcházeli z prvního, z vlastního úsilí a odvahy vystavěného společného camphillského domova a pomáhali stavět další nejen v oblasti britských ostrovů, ale postupně na všech světadílech. Karl König organizoval konference pro terapeuty, lékaře i zdravotní sestry a dosáhl s podporou svých oborových kolegů založení nadace pro rozvoj léčebné pedagogiky jako vědy. Právě léčebná pedagogika jako aplikace antroposofického přístupu v oblasti pedagogiky, medicíny, psychologie a speciální pedagogiky je základním východiskem a hlavní náplní vzdělávání veškerého pečovatelského personálu camphillských vesnic.

Devět mužů a žen, kteří přišli s Dr. Königem do Skotska, přineslo s sebou svou individuální minulost a svůj osud a spojilo je se společným

nesobeckým rozhodnutím připravit cestu budoucím generacím. Sami sebe charakterizovali jako „ti, kteří prošlapávají cestu dalším průkopníkům“ (in Bock, s. 304, 2005) Museli se vypořádat s praktickými úkoly, s nimiž se nikdy předtím v pohodlí svých předchozích domovů nesetkali. Museli se hned od začátku velmi rychle naučit sloužit potřebám rodícího se společenství. Byla to zkušenost, která jim pomohla k osobnímu růstu: Thomas Weihs, lékař, se pustil do farmaření se skupinou mladých delikventních hochů. Dosáhl určitého vhledu do této oblasti a svým přístupem mocně inspiroval ostatní. Anke Weihs-Nederhoed, modelka a tanečnice, si s obrovskou vitalitou a horlivostí vzala na starosti prádelnu. Peter Roth, student medicíny, učil děti. Alex Baum, student chemie, se naučil zahradničit, aby se komunita už ve svém embryonálním stadiu mohla živit i z darů země. Carlo Pietzner, umělec, nadšeně vykonával práci kuchaře. Alix Roth, fotografka, začala studovat pečovatelsví. Hans Schauder, lékař, dával lekce hudby a vedl pěvecký sbor. Tilla König a Barbara Lipsker byly vzorové matky svých vlastních rodin a jako takové kolem sebe mimoděk šířily i vědomě vytvářely atmosféru domova pro děti s postižením a jejich pečovatele. Trude Amann byla jediná, kdo vystudoval léčebnou pedagogiku a naplno se věnovala dětem se speciálními potřebami.

Antroposofický pohled na člověka hovoří o jeho přirozené univerzalitě. O tom, že jeho jedinečnost netkví ve specializaci, ale ve schopnosti proměny a vůli k přetváření a překonávání sebe sama za mohutné podpory našeho duchovního elementu, vyššího Já, k němuž se neustále vztahujeme. V roce 1940 Karl König napsal o opravdu moudrém člověku, který nepozná specializaci a bude schopen splnit každý úkol, který život v komunitě vyžaduje. On nebo ona se bude snažit dát životu řád, proměnit i tu nejobyčejnější a nejnížší povinnost ve smysluplný příspěvek významný pro celé společenství. (srov. Bock, s.304, 2005).

Důraz Camphillského hnutí na jedinečnost každé lidské bytosti, která si zaslouží také jedinečnou pozornost druhých a důstojný přístup

v intencích rovnosti v duchovní oblasti, ať už jsou charakteristické osobnostní rysy jednotlivce jakékoli, důraz na přirozenou tendenci člověka dávat a pomáhat druhému, důraz na ochotu proměnit sama sebe v souladu s potřebami života ve společenství, důraz na vůli spojit svůj osud s osudem druhého, byly pro mě podnětem ke zpracování kapitoly historie Camphillského hnutí poněkud osobnějším způsobem. Mým cílem bylo přiblížit atmosféru doby, kdy hnutí vznikalo a pokusit se o co nejzřetelnější charakteristiku těch, kteří jej přivedli k životu. Obvyklé životopisné údaje jsem podrobněji zpracovala v části kapitoly zabývající se iniciátorem hnutí Dr. Königem a tuto i následující dvě části jsem záměrně prokládala vzpomínkami některých z kruhu spoluzakladatelů Camphillu, jenž mi poskytly literární prameny. Mou snahou bylo vybrat takové obrazy, které, ač zdánlivě obyčejné či velmi osobní, by co nelépe dokreslily ladění skupiny, povahu její činnosti, životní zaměření jejích členů a jejich cesty k naplnění společného rozhodnutí. To vše proto, aby tato událost nezůstala povšechným neosobním popisem v mlhách minulosti, ale aby i pro současníka zazářila barvami, vydala svou specifickou náladu i vůni stejně jako každá dnešní camphillská vesnice, každý jednotlivý dům v ní, každá „rodina“, která dům obývá a každý obyvatel, jenž je její součástí, jak jsem to sama měla možnost poznat.

2. SOUČASNÁ PODOBA CAMPHILLU

Základní filosofie camphillského hnutí je založena na antroposofii Rudolfa Steinera. Rudolf Steiner (1861 – 1925) rozvinul metodu duchovního bádání jako protiváhu materialistickému přístupu přírodních věd ve své době. Pozdvihl vědu do duchovní roviny a nazval ji duchovní vědou či antroposofií, jejímž významným rysem je holistický pohled na svět.

„Antroposofie je stezka poznání spojující to, co je duchovní v lidské bytosti s duchovním aspektem univerza.“ (in Steiner, Education for Special Needs, s. 5, 1998)

Tento postoj k člověku a ke světu nachází své vyjádření v mnoha oblastech: V medicíně, biodynamickém hospodaření, umění, vzdělávání a výchově, léčebné pedagogice a sociální práci. Centrem všech těchto aktivit bylo a stále zůstává Goetheanum ve švýcarském Dornachu, kde sídlí také Škola pro duchovní vědu. Právě tady se setkávají odborníci mnoha různých disciplín a pracují společně na poli výzkumném, vzdělávacím i praktickém. Jejich poznatky a zkušenosti jsou pak přínosem právě například i pro Camphillské Školy určené a zřizované v rámci camphillských komunit pro děti a mladistvé se specifickými potřebami a pro terapeutické metody a prostředky využívané v camphillských zařízeních obecně.

Antroposofie vidí každého člověka jako jednotu tří aktivně propojených článků: Tělo, které je souhrnem fyzických, genetických a dědičných aspektů. Duše, jež zahrnuje city, pocity, intelektuální schopnosti a vědomí. A duch, který je oblastí sebeurčení, důstojnosti, vědomí sebe sama a osobních hodnot. Zatímco tělo a duše se vyznačují dočasnou existencí, povaha ducha je vnímána jako věčná, univerzální a božská a duch jako takový je povznesen nad čas i prostor a překračuje hranice rasy, národnosti i náboženského vyznání. Tyto tři články jsou nástrojem pro čtvrtý, který je touto naukou nazýván individuálním duchem člověka, jenž se dokonce ještě před zrozením jedince začíná postupně integrovat se

zmíněnými třemi články lidské bytosti. Tento proces integrace pokračuje během celého života a vtiskuje člověku jedinečnost osobnosti, účel a smysl jeho života.

Všechny antroposofické aktivity jsou založeny na přesvědčení o nesmrtelné, věčné podstatě lidského ducha a na moderním uchopení učení o karmě, které se vyvinulo z hinduistických a budhistických technik. Karma byla v minulosti interpretována jako forma trestu za špatné činy v minulých životech. Rudolf Steiner ji ovšem uchopil z jiného úhlu pohledu, který byl ovlivněn ideály křesťanství. Uváděl, že opakované pozemské životy dávají člověku jako osobitému jednotlivci možnost pozvolna rozvíjet plně potenciál svých vysoce lidských kvalit jako jsou moudrost, soucit a láska. Na nemoci, nehody nebo postižení lze potom pohlížet jako na příležitosti k dalšímu vývoji, jako na situace, v nichž se jednatel učí osvojovat si dovednosti a kvality ne pouze pro svůj osobní prospěch, ale také ve prospěch lidskosti vůbec. To obecně vyvolává potřebu vzájemného porozumění, podpory a lásky rozhodně spíše než tendence srovnávat, soudit, případně trestat.

Postoje, které pramení z takového porozumění, mají velmi silný a obzvláště zřetelný vliv na étos camphillských společenství i na praktické pojetí medicíny, péče a léčebné pedagogiky.

2. 1. Nadnárodní organizace s konsensuálními pravidly

Dnes celosvětově rozšířené Camphillské hnutí zahrnuje přes sto integrovaných terapeutických komunit, kde společně žijí děti, mladiství, dospělí i senioři se speciálními potřebami s těmi – opět všech věkových kategorií – takzvaně zdravými. Camphillské vesnice se nacházejí ve dvaceti zemích světa v rozličném etnickém a kulturním prostředí.

Kromě faktu, že všechna camphillská společenství vycházejí ve všech svých aktivitách z antroposofie Rudolfa Steinera, mají přes svou originalitu

další společné prvky, které jsou pro ně charakteristické. Pokusím se nejprve vyjádřit ty obecné a postupně doplnit konkrétní.

Camphillským společenstvím rozumíme mnohostrannou komunitu, kde žije člověk s postižením v interakci s ostatními a toto vzájemné působení je ku prospěchu všech zúčastněných.

Komunita může zahrnovat jakoukoli činnost - ekonomickou, sociální a duchovní, která nepoškozuje lidi nebo přírodu.

Komerční či profesionální iniciativy, podnikání jsou vítány jen za účelem prospěšnosti pro lidi s postižením.

Camphillské vesnice se zavazují zlepšovat životní standardy ve svém okolí prostřednictvím vytváření pracovních míst a pracovních, vzdělávacích a výcvikových programů.

Lidé s handicapem potřebují v camphillské komunitě nalézat takové prostředí podpory a pomoci, které jim umožní dosáhnout jejich cílů a žít život v celé jeho plnosti. V rámci tohoto podporujícího prostředí jsou jim také zajištěny příležitosti ke vzdělání v plném rozsahu jejich možností a k výběru zaměstnání, v němž jsou spokojeni a v němž mají i možnost pracovního postupu.

Pečovatelé (co-workers) pod vedením tzv. seniorů, tedy dlouholetých stálých členů terapeutického týmu, rozvíjejí a aplikují při své práci dovednosti jako jsou schopnost nést zodpovědnost, převzít iniciativu, provázet a účinně pomoci. Proces osvojování si těchto dovedností probíhá formou tutorského vedení a soustavného studia Camphillského semináře.

Nyní konkrétněji: Jsou popsány tři výrazné znaky, jež by měly být bezpodmínečně dodrženy v zařízeních kdekoli ve světě, která nesou označení Camphill. Vycházejí bezprostředně z požadavku Karla Königa na každého člena průkopnické skupiny naučit se:

1. tvrdě pracovat
2. společně žít
3. studovat antroposofii.

Tyto úkoly se následně staly ekonomickým, sociálním a duchovním aspektem camphillských zařízení a systémovým rámcem pro léčebně-pedagogické vzdělávání a péči. Trojčlenná struktura uspořádání života camphillské komunity a potažmo samotná kvalita každé zmíněné sféry byla významně ovlivněna dílem tří individualit, které Dr. König nazval „Tři hvězdy Camphillu“. (srov. König, s. 25, 1993): Osobností filosofa a učitele Jana Ámose Komenského (1592 – 1670) a jeho vizí světové university (universal college); životním směřováním křesťanského misionáře a kazatele hraběte Ludviga Zinzendorfa (1700 – 1760) a jeho ideálem křesťanského sociálního řádu uvedeného v praxi Moravským resp. Herrnhutským Bratrstvem; a myšlenkami sociálního reformátora Roberta Owena (1771 – 1858) a jeho pokusy o ustavení nového ekonomického řádu. Dodejme, že učení všech tří osobností bylo výrazně ovlivněno také názory anglického reformátora Johna Wyclifa (1328 – 1384).

Ideály těchto „tří hvězd“ poznamenaly zformování tzv. „Tří pilířů camphillu“ (srov. König, s. 26, 1993) zpracovaných a vyjádřených Karlem Königem. Jde o tři jevy či aktivity, jejichž dodržování je pro camphillská společenství v podstatě závazné:

První aktivitou inspirovanou právě Komenským je pravidelné tzv. College Meeting neboli „studijní setkání“ zahrnující studium, výuku, výzkum a profesionální rozvoj. Smyslem těchto sezení je prohloubit porozumění konkrétnímu dítěti či dospělému se speciálními potřebami. Kruh stálých terapeutů a pečovatelů se schází s dalšími spolupracujícími profesionály a snaží se společně najít vhodné terapeutické prostředky a postupy přiměřené individuálním potřebám klienta.

„College meeting je pramenem naší léčebně-pedagogické práce. Zúčastňuje se jej celá komunita spolupracovníků a společným duchovním úsilím dosahuje základního podstatného přístupu k individualitě každého jednotlivého dítěte. Takové úsilí lze nazvat ‚pansofickou‘ formou nabývání opravdového vhledu do povahy jiné lidské bytosti. Není to hra s vědeckými

termíny ani povrchně předestřený komplex instinktů a emocí, ale pokus o znovuvyvoření opravdové přirozenosti osobnosti.“ (König in Luxford, s. 15, 2003)

Druhá aktivita, tzv. Bible Evening neboli „biblický večer“ inspirovaný Zinzendorfem, je vlastně jakýmsi kontemplativním shromážděním, kdy se účastníci zabývají četbou a reflexí evangelií a probírají různá témata komunitního života v atmosféře osobozené od každodenních praktických záležitostí. Tato pravidelná týdenní setkávání by měla pomáhat vytvářet silné a intimní pouto mezi spolupracovníky (co-workers), navozovat atmosféru otevřenosti a důvěry, otevírat a přibližovat ušlechtilou oblast bratrských vztahů jako základního projevu křesťanství v životě camphillského společenství. Praxe soustředění na bibli a komunitní témata je navíc rozšířena o další činnosti: Pořádání sezónních slavností a nedělních bohoslužeb; pastorační péče.

„Na biblické večery můžeme pohlížet jako na událost, v níž krystalizuje projev rovnosti v sociální oblasti a ideál společného života jako komunity. Jádrem této oblasti sdílení životního běhu a prostoru je snaha o praktické naplnění ideálů křesťanství tak, jak jsou uchopeny z pohledu antroposofie.“ (in Luxford, s. 22, 2003)

Třetím jevem tvořícím pravidlo v systému camphillských organizací je Steinerova formulace „Základního sociálního zákona“ inspirovaná Owenem, tzv. Fundamental Social Law:

„Spokojenost skupiny lidí, kteří spolu pracují je tím vyšší, čím méně jednotlivec uplatňuje nárok na výsledky své práce pro sebe a čím více z nich poskytuje svým spolupracovníkům. Stejně tak dovolí, aby jeho potřeby byly uspokojovány prací druhých.“ (in Hansmann, s. 46, 1993)

V tomto zákonu nachází svůj výraz nejen etická zásada altruismu, ale také požadavek odpovědnosti každé lidské bytosti ne pouze za své činy, ale také za konání druhých ve vztahu ke společenství jako celku. Nejde ani o rovnocenné sdílení dosažených výsledků, jenž by stále bylo určitou formou

vlastnictví. Jde o sdílení práce samotné a společné spravování jejích plodů. Doplníme ještě výstižný a velmi ostrý příměr, kterým Rudolf Steiner charakterizuje své pojetí sociálního zákona:

„Můžeme stejně tak málo existovat z výsledků své vlastní práce v rámci sociálního organismu, jako můžeme pozřít sami sebe, abychom se nasýtili.“ (Steiner in Luxford, s. 27, 2003)

Poslední rys, příznačný pro zařízení, jenž je mezinárodně uznávaným členem Camphillského hnutí, obsahuje opět tři složky rozpracované a následně definované Dr. Königem jako tzv. „The Three Essentials“ neboli „tři nejpodstatnější skutečnosti“, jejichž prostřednictvím je charakterizován základní přístup ke klientovi, základní pojetí pečovatele jako terapeuta a konečně základní směřování v celkovém uspořádání života camphillské komunity. Lze je shrnout do tří bodů:

1. Přesvědčení o duchovní individualitě každého člověka, která je nedotčena vnějším handicapem.
2. Důležitost ustavičného osobního vývoje pečovatele spojeného s duchovní prací, jejíž jednou z doporučených forem je i meditace.
3. Rozvoj Trojčlenného sociálního řádu.

Ke třetímu bodu, který vlastně představuje spojovací linii protínající napříč již uvedené kategorie, doplníme, že myšlenka trojčlenného sociálního řádu je rovněž jednou z mnoha názorových aktivit Rudolfa Steinera. Ve dvacátých letech minulého století vypracoval návrh nové struktury společnosti, v níž zdůraznil tři hlavní oblasti: Svobodný duchovní život – vzdělávání, kulturu a náboženství tvořící dohromady duchovní sféru. Právní sféru, jejíž součástí jsou zákony a práva, sociální otázky a kapitál. A sféru ekonomickou zahrnující práci, průmysl a individuální potřeby. Toto trojí rozčlenění uvedl v souvislost s ideály Francouzské revoluce: Ideál volnosti jako možnost volby svobodného duchovního života; rovnost jako spravedlnost v právní sféře a bratrství ve sféře ekonomické. Snažil se ukázat, že postupné oddělování a zřetelnější nezávislost těchto tří oblastí

společnosti umožní jejich vzájemnou korekci v nepřetržitém procesu, který je otevřeným živým směřováním a nikoli fixní záležitostí, jenž může být ustavena během jednoho dne nebo století.(srov. Mitchell; Alsop, s. 12-20, 2004)

Úsilí o naplňování sociální trojčlennosti proniká celým jemným předivem zmíněných nosných principů a základních kamenů camphillského společenství a vytváří duchovně-sociální pozadí specifické pro léčebně – pedagogickou a sociálně – terapeutickou práci i celkové určení zařízení, které ve svém názvu nese označení „Camphill“.

2. 1. 1. První memorandum - výňatky s poznámkami.

Všeobecně uznanou a akceptovanou psanou formou pravidel pro camphillské organizace je text Karla Königa z roku 1945, který má podobu až jakéhosi manuálu pro fungování a zaměření camphillské komunity. Vznikl z potřeby formulovat konkrétní smysluplná pravidla a skutečnosti, jenž vplynuly z prvních několika let existence prvního Camphillu a ukázaly se nepostradatelné právě pro tu kvalitu života v komunitě, na niž aspirují obyvatelé camphillských vesnic. Účelem není rigidní kopírování návodných doporučení, ale aktivní práce s nimi v dynamickém procesu, který odráží aktuální stav a atmosféru jednotlivých komunit v souvislosti s kulturním a etno-sociálním prostředím, do něhož jsou umístěny. To se týká samozřejmě i zařazení do infrastruktury a systému legislativy daného státu.

Uvedu z osmibodového dokumentu některé výňatky osvětlující postavení člena camphillského společenství, jeho práva a požadavky, jež jsou na něj kladeny:

„2. ...Členství je takové, že jednotlivce zavazuje k tomu, aby plně a cele sloužil cílům společenství. Tyto bezprostřední i nepřímé cíle jsou představovány na pravidelných shromážděních. Cíle se budou s vývojem

práce a s vývojem doby a lidstva proměňovat. Každý člen má svobodu v tom, že může camphillské společenství kdykoli opustit a buď se ze svobodného rozhodnutí zároveň vzdát práce ve školách (původně školy Camphill Schools pro děti se speciálními potřebami v prvním Camphillu, dnes součást camphillského zařízení Rudolf Steiner Schools v Aberdeenu, pozn. aut.), nebo konat dál jako jednatel... Činit rozhodnutí přísluší všem rozhodujícím členům, vykonávání rozhodnutí přísluší všem členům.“ (König, První Memorandum, v příloze diplomové práce Lenky Šramlové, 2005)

Všichni obyvatelé camphillské vesnice mají samozřejmě právo se vyjádřit k jakékoli záležitosti týkající se celého společenství a jsou k tomu také podněcováni. U pracovníků z kruhu co-workerů a stálých terapeutů se rozlišuje délka působení v konkrétním zařízení, nasbírané zkušenosti a v neposlední řadě i věk. Tato fakta jsou pak určitým měřítkem pro jejich pravomoc rozhodovat či mít pouze poradní hlas. O tom, jak dlouhá doba pobytu a činnosti v komunitě je potřeba k dosažení Königem popsaného ‚rozhodujícího členství‘ a potažmo členství vůbec, je v podstatě výsledkem konsensu obyvatel každé jednotlivé camphillské vesnice. König ve svém textu uvádí tři měsíce práce v zařízení jako podmínku žádosti o přijetí do společenství. Dalších devět měsíců účasti na všech akcích s právem poradního hlasu a po završení jednoho roku působení možnost rozhodnout se pro členství s ‚rozhodujícím hlasem‘. (srov. König, První Memorandum, v příloze diplomové práce Lenky Šramlové, 2005)

„3. V rámci členstva se bude muset ustavičně zas a znovu tvořit orgán, který bude třeba označit za srdce camphillského společenství. Tento orgán nemá mít žádné určující ani výkonné funkce zvláštního druhu. Má se stát něčím jako srdečním útvarem celého komunitního organismu a má jím ustavičně cirkulovat veškerá krev života. Členové, kteří jsou si zvlášť vědomi své odpovědnosti, nechť se cítí spojeni s tímto srdcem. Všichni ostatní by se měli učit naslouchat, co toto srdce říká a zda se také jako srdce

chová. Každý jednotlivý člen by se měl snažit přiblížit se podstatě společenství natolik, aby se sám na tomto srdečním útvaru podílel. Toto srdce nemá být jmenováno, nýbrž mělo by začít vědomě žít a bít v duších jednotlivců. Orgánem srdce se budou stávat znovu a znovu jiní členové; členstvo jako celek necht' bdí nad tím, aby se nepokoušela vzniknout dvě či tři taková srdce.“ (König, První Memorandum, tamtéž)

Karl König si byl vědom toho, že nesobecká atmosféra vřelosti, vzájemné tolerance, lásky ke společnému dílu a ochota ke službě a oběti, které automaticky provázejí vybudování nové camphillské komunity, může být časem ohrožena vyvstálými těžkostmi, osobními neshodami, nebo třeba jenom náročností těžké práce a plnění každodenních rutinních povinností, v nichž se může vědomí smyslu a vyššího cíle rozplynout. Apeloval proto na výsostnou důležitost udržování a opětovné obnovování počátečního nadšení a pocitu souznění, aby společná práce a život společenství byly stále ožívány novou energií a vůlí dále se vyvíjet. Srdce, jímž protéká krev – životodárná tekutina, připodobňoval ke konvertovanému nebi, tedy božskému místu v člověku, které pouze slouží a za své služby si nic nebere zpět. (srov. König, s. 54, 1999)

„7. Členové by si měli být vědomi toho, že se úkoly mohou stát obsáhlejšími. Tyto úkoly mohou vyplynout z oblasti léčebné pedagogiky a péče, medicíny, zemědělství, z rukodělné a řemeslné činnosti. Každý člen by měl pociťovat, že se může stát nositelem pověření, jež ho může vést tam či onam. Členství není životním pojištěním, ale jeho opakem. Každý člen by však měl jasně poznat, že má jednat v souladu se svou individualitou, vědom si své osobní svobody. Z této svobody je činěno rozhodnutí k členství a z této svobody se na tomto rozhodnutí trvá tak dlouho, dokud to individuální prožívání shledává jako přiměřené. Členství v sobě nese povinnosti. Povinnosti práce, pokory a usilování. Každý člen by si měl být vědom, že bude patřit do kruhu takovýchto duší, stane-li se členem. Tento

kruh může svobodně opustit, stejně jako si kruh společenství musí osobovat svobodu moci se zbavit člena.“(König, První Memorandum, tamtéž)

Proměnlivost pracovního zařazení i praktických úkolů, o jejichž plnění může být spolupracovník kdykoli požádán představuje výzvu k osobnímu růstu. Získávání zkušeností ze širokého spektra činností a tím pádem rozvíjení universality pečovatele mohou být významným přínosem pro klienta, neboť terapeutický i jednoduše běžný každodenní přístup k němu se zkvalitňuje a stává skutečně holistickým. Souhlas s takovým systémem práce a s akceptací různých rolí v komunitním organismu je dán již rozhodnutím vstoupit do kruhu camphillského společenství, žít v něm a pracovat.

2. 1. 2. Současná reflexe Prvního Memoranda a uznaných nadnárodních pravidel.

Orgánem zajišťujícím celoplošnou komunikaci mezi všemi existujícími camphillskými středisky je „International Camphill Movement Group“, „Mezinárodní Skupina Camphillského Hnutí“. Její členové delegovaní jednotlivými regiony se scházejí v zimě a v létě každého roku a sdělují si své aktuální stěžejní poznatky a pozorování týkající se současné podoby a stavu camphillských komunit. Samozřejmě také podrobují opětovné analýze právě uznávaná pravidla tvořící étos camphillu. Diskutují o tom, jsou-li tato akceptovaná ustanovení stále validní a tedy přínosná a smysluplná, případně do jakých podob se s „vývojem doby a lidstva“ (König, První Memorandum, v příloze diplomové práce Lenky Šramlové, 2005) transformují. (srov. Mitchell; Alsop, s. 46-48, 2004) Uvedu několik výňatků z dokumentu vytvořeného touto skupinou, v němž jsou artikulovány některé její závěry významné pro dnešní camphill:

„První Memorandum zůstává validní ve svém základu. Ve svém doslovném znění není plně dostačující a relevantní pro dnešní změnu

podmínek. S citlivým uvážením může být rozšířeno za účelem větší diferenciaci a všezahrnujícího pojetí.

Na Třech Pilířích se novým způsobem tvořivě pracuje v celém Hnutí, jsou dále rozváděny a rozvíjeny podle podmínek současnosti, místních okolností a potřeb.

Aby byla chápána skutečná esence Camphillu, je třeba vnímat jeho globální obraz. Toho nemůžeme dosáhnout na osamělém místě nebo v sousedství. Každý region je jedinečný svým charakterem a make-upem, tato různorodost a odlišnost může být důvodem k oslavám, jestliže se skutečně zajímáme o druhé a akceptujeme je. Realita Hnutí může být nahlédnuta, bereme-li v úvahu všechny různé stránky. Je třeba, aby regiony mezi sebou vzájemně vytvářely rovnováhu. Camphill může tvořit mosty mezi různými folklórními tradicemi.

Při jakémkoli pokusu o formulaci základů Camphillu musíme pracovat s myšlenkami a principy takovým způsobem, abychom se vyhnuli slovům a frázím, které se vztahují na praktická, konkrétní fakta života, např. výplaty, život v domovské komunitě atd. Tyto by mohly snadno vést ke srovnávání a soudům. Pilíře by měly být vyjádřeny takovým způsobem, aby každá část Camphillu mohla použít tyto principy ve svém vlastním kontextu. Globální ideály je třeba vyjadřovat s ohledem na různorodost uplatnění.

Nezbytností současnosti je ochota camphillského centra hrát aktivní úlohu v práci regionu a být reflektováno ostatními. Rozšířit vědomí od jednoho k celku může být inspirací pro dané místo samotné.

Byl zaznamenán vývoj vzdálený od modelu komunity pečující o půdu, třebaže většina středisek zahrnuje nějakým způsobem zájem o půdu a práci s ní. Camphill přerůstá své hranice a rozšiřuje se po světě se snahou naplňovat potřeby světa. Impuls Camphillu a antroposofie nemohou být zeměpisně omezeny.

Novým pilířem je partnerství – vyjadřuje potřebu a přání sdílet myšlenky a nápady s ostatními: s rodiči, profesionály a druhými organizacemi.“ (in Šramlová, diplomová práce, 2005)

Pravidelnou poctivou reflexí své činnosti a směřování diskutovaném vždy ve vztahu k okolnímu světu se camphillská zařízení, jež chtějí zůstat stále živým a zároveň i přímo životodárným organismem v sociální sféře společnosti, snaží vyhnout zmrtnění svých pilířů, resp. základních principů a následkem toho nevyhnutelné ztrátě svého smyslu. Zásadním požadavkem antroposofie, jež jako filosofický kontext prostupuje všemi vrstvami života camphillského společenství, je celoživotní aktivní práce jednotlivce na sobě samém, což se pak jako dynamizující element pozitivně projevuje ve všech jeho činnostech na úrovni duchovní, duševní i fyzické. Je potom více schopen a ochoten uchopovat věci nově, počítat se změnou a vítat ji jako výzvu k dalšímu vývoji, prostě být flexibilní. Ovšem flexibilní se schopností rozlišovat, tedy flexibilní v souladu s vůlí ke smyslu. Z tohoto pohledu musí i konsenzuální pilíře camphillu zůstat v jakési nadsmyslové podobě (srov. „éterické zákony“, in Šramlová, 2005), která se ze své podstaty chrání ustrnutí, řekněme s Kandinským v „zářící formě“, jenž je sama o sobě tak silná či nosná, že pokud se její obsah vyprázdní, může být bez ztráty kontinuity naplněn novým. (srov. Möbius, z přednášek pro atelier léčebné pedagogiky a sociální terapie na IPVČ, 1994)

Doplním ještě, že pokud se konkrétní camphillské zařízení příliš odchyluje od celkového pojetí léčebně-pedagogické a sociálně terapeutické práce reprezentované Camphillským hnutím se všemi zmíněnými esenciálními aspekty, může mu být doporučeno, aby pojmenování Camphill ze svého názvu vyjmulo.

2. 2. Uspořádání života v camphillu.

Když jsem poprvé vstoupila do jednoho z domů v camphillské vesnici, okamžitě mě obklopila zvláštní, s ničím předtím nesrovnatelná, a

přesto, jak jsem později měla možnost pozorovat, atmosféra pro toto prostředí tak typická. Mám ji do detailu stále v živé paměti: Vdechla jsem velmi příjemnou vůni, která byla směsí vůně včelího vosku, bylinkového čaje, praženého žita, čerstvého chleba a něčeho, co připomínalo kadidlo či snad staré, lety různými pachy prostoupené dřevo. Venku svítalo, v kuchyni osvětlené teplým žlutým světlem lamp, rozléval čaj do připravených obrovských keramických konví mladý muž s Downovým syndromem a usmál se na uvítanou. Můj průvodce, co-worker z Izraele, mě uvedl do jídelny a zmizel v kuchyni. Měl zrovna na starosti přípravu snídaně pro celý dům. Dům byl velice tichý. Všichni se teprve probouzeli. Jídelně s dřevěnou podlahou pokrytou ručně tkanými koberci vévodil nádherný oválný stůl zdobený pouze milionem drobných vrypů dřevoryteckého dlátka. V několika svícnech hořely svíčky, jinak byl celý prostor ještě ponořen do tmy. Zaujal mě mohutný kulatý sloup, který uprostřed místnosti podpíral klenutý strop. V ranním šeru jsem rozeznala kout pro odpočinek s pohovkou a několika křesly a velké množství bujných rostlin v květináčích, které z poloviny zakrývaly veliká okna tvořící jednu stěnu jídelny. V jednom zakulaceném rohu stálo několik dřevěných pouzder s lyrami, ve výklenku kolovrat a proutěný koš s ovčí vlnou. Co-worker mě poprosil o pomoc. V patře domu se začaly ozývat hlasy, zvuky tekoucí vody a dokonce i zpěv. Ve chvíli, kdy jsem postavila na stůl poslední džbán s mlékem, jídelna byla najednou plná lidí. Někdo rozvítal světla a prostor se snad díky spoustě zelených rostlin jemně zbarvil do světlého hráškového odstínu. Spořádaně se posadili ke stolu. Pochopila jsem, že na svá stálá oblíbená místa. Matka domu mě představila kruhu spolustolovníků. Do ticha začali všichni sborem pronášet průpověď před jídlem. Vlastně modlitbu. Znala jsem ji a přidala jsem se. Vzali jsme se za ruce a popřáli si dobrou chuť. Rozproudil se čilý hovor bohatě provázený smíchem a pokřikováním. Začala snídaně. Začal nový den v životě jednoho camphillského společenství.

Pocit přetrvávající z onoho zážitku bych charakterizovala jako naplnění klidem, teplem, domáckostí, a přesto s jiskrou vzrušení nebo nadšení, s jakýmsi slibným tajemstvím někde za oponou. Mé první setkání s camphillskou komunitou bylo zážitkem neobyčejné barvitosti, okamžik tak nějak bezprostředně prožitý a vnímaný všemi smysly a ještě něčím, co je nad nimi.

Jedním z nejvhodnějších způsobů, jak vyjádřit, v čem spočívá život v komunitním domě v camphillské vesnici, je použití obrazů a imaginací, které mohou opravdověji a celistvěji vystihnout ono umění spoluzítí, které je zde přítomno.

„Když se tvořivé lidské bytosti – děti, mladiství a dospělí, mladí i staří – sejdou a sdílejí navzájem své životy, začíná drama tvoření. Záměrem je vytvářet kresbu, hudební kus, tapiserii, pomocí něhož může individuální barva, tón jednotlivce najít svůj výraz. Červená může být silná a ohnivá, modrá klidnější a tišší, žlutá proudící a rychlá. Tady se rodí umění, umění, které dovolí každé barvě projevit se, aby mohl být namalován obraz, který je krásný a harmonický. Každá komunita domu v camphillu je jedinečná a má svůj vlastní tón a škálu barev: obecný impuls se projevuje individuálně ve způsobu, jakým se tyto barvy vzájemně míchají a prolínají.“ (Costa, M., in Information Handbook, Camphill Rudolf Steiner Schools, 2001)

Camphillská vesnice je zpravidla shromážděním několika komunitních domů a přilehlých dílen (workshops). Dominantou bývá hlavní budova, jejímž centrálním prvkem je sál, který pojme všechny obyvatele zařízení a spoustu návštěvníků navíc. Jsou v ní často umístěny také prostory určené pro jednotlivé terapie, popřípadě kanceláře. To vše většinou ponořeno doprořed opečovávané zahrady či parku se sousedstvím alespoň malého kusu hospodářské půdy v pozadí. Budovy, zvláště pokud jsou stavěny nově, jsou v drtivé většině případů postaveny ve specifickém architektonickém slohu vycházejícím z minimalizace přímých, ostrých linií, pravých úhlů a přísné osové souměrnosti. Nacházejí svou inspiraci

v harmonii a organicitě přírody. „Síly, které tvarují svět přírody, také tvarují lidskou bytost. Je třeba porozumět oněm silám, které formují přírodu a z tohoto pochopení vyvinout tvary a formy našich staveb.“ (D.Chanarin in Bayes, 31, 1994) Domy jsou velmi členité, s užitím netradičních tvarů a linií – zakulacených, vlnitých, několikahránných, střechy bývají bohatě prolamované a jakoby rozvlněné. Dalšími typickými znaky uvedeného architektonického pojetí jsou nerušivé, ale přesto všudypřítomné jemné pastelové odstíny celého barevného spektra a vestavěním mnoha prostorných různě tvarovaných oken i prvek citlivého započítání role světla uvnitř i vně objektů. Interiéry jsou řešeny s podobnou grácií ve výrazu, který je zde podpořen použitím výhradně přírodních materiálů. Zajímavá je přítomnost interiérových prvků vyrobených z mědi na místě běžně vidaných jiných kovů či jejich imitací. Účelem takto pojatého architektonického řešení místa pro život a vědomého výběru barev a materiálů je víra v jeho výrazně harmonizující působení na člověka, zvláště záměr podpořit celostní harmonizující působení na člověka se speciálními potřebami, které by mělo být patrné ve všech činnostech camphillského zařízení, právě včetně prostředí, do něhož jsou zasazeny.

„Harmonie nepochází z absolutního ztišení, ale z prvků, které udržují rovnováhu vdechu a výdechu, dýchají. Prostřednictvím křehké metamorfózy tvarů, úhlů a ploch můžeme vytvářet formy, které jsou povzbuzující a posilující svou životností. Nevytváříme oblouky pro ně samotné, proto, že zakulacené formy jsou snad „lepší“ či „přátelštější“, vyvíjíme formy, které povstávají z jasného významu a porozumění jejich účelu.“ (D.Chanarin in Bayes, s. 32, 1994)

2. 2. 1. Klienti

Camphillská zařízení jsou obvykle členěna podle věkové skupiny klientů, pro niž jsou jednotlivě cíleně vybudována. Nikoli podle typu či

stupně postižení. V těsném společenství tedy žijí, vzdělávají se a pracují děti, mladiství a dospělí patřící do konkrétní věkové skupiny, ovšem napříč celým spektrem speciálních potřeb, jejichž výčet a podrobná charakteristika není záměrem ani účelem této práce. Pro sdělení, které by mělo z tohoto textu vyplynout, je analýza obrazů jednotlivých forem postižení irelevantní.

Umístění do camphillské komunity se děje na základě žádosti podané rodiči (děti a dospívající) nebo jinými zákonnými zástupci, popřípadě ve spolupráci se sociálním úřadem a po absolvování dvou až čtyřtýdenního zkušebního pobytu, během něhož mají obě strany možnost se rozhodnout. Nejvyšší pozornost je věnována pocitům a přáním samotného klienta, samozřejmě, pokud jsou projevena. Tento proces nebývá jednoduchý a výsledek závisí nejen na otevřenosti, ochotě a flexibilitě příslušných úřadů, ale především na pevné vůli, vytrvalosti a cílevědomosti rodičů, jde-li o děti a mladistvé, prosadit v rámci úředních jednání své argumenty hovořící ve prospěch pobytu jejich dítěte ve vybraném camphillském středisku. To se týká hlavně případů, kdy komplikující roli hraje otázka finančního zabezpečení budoucího klienta camphillu.

Součástí camphillské komunity určené pro děti a dospívající se speciálními potřebami jsou speciální mateřské školy a speciální školy vedené v duchu antroposofické léčebné pedagogiky a spojující se délkou vzdělávání a částečně svým programovým obsahem s Waldorfským curriculum postaveným na teoriích, ideálech a principech ve vyučování artikulovaných Rudolfem Steinerem. Podle Steinera může být lidská bytost vyjádřena v trojčlennosti těla, duše a ducha, jimž odpovídá myšlení, cítění a vůle. Waldorfský plán vyjadřuje tuto trojčlennost v přístupu k vyučování, které zapojuje ruce, srdce a hlavu a usiluje tak maximálně o rovnováhu myšlení, cítění a vůle. Léčebná pedagogika i Waldorfská pedagogika navíc podle svých poznatků umísťuje důležité vývojové mezníky do sedmiletých cyklů a podle jejich specifik pak strukturuje vyučování v jednotlivých dvanácti ročnících i v mateřské škole. Mateřské školy navštěvují děti

zhruba od tří do sedmi let a speciální školy do šestnácti let věku. Na počátku školního roku je pro každého žáka vypracován Individuální vzdělávací plán vycházející z tzv. „Záznamu o potřebách“ („Individual Educational Plan“, „Record of Needs“, z rozhovorů s Terezou Vítovou, 2006), v němž jsou určeny a formulovány dlouhodobé cíle vyučování, z nichž se pak konkretizují cíle krátkodobé. Spolu s individuálním plánem je navržen odpovídající blok terapií, které jsou včleněny přímo do školního dne. Waldorfské curriculum je adaptováno takovým způsobem, aby obsah odpovídal hlavním vývojovým potřebám dítěte i přes jeho jakékoli potíže s učením či komunikací. Vyučování je rovněž formováno podle národních standardů konkrétního státu. Vyučování je celkově postaveno tak, aby co nejvíce prospívalo individualitě každého jednotlivého dítěte a maximálně se vztahovalo k jeho specifickým výukovým potřebám.

Po dosažení šestnácti let věku adolescenti opouštějí školu a také jim končí pobyt v domovské komunitě, pokud jsou residentními klienty, a nastává náročný proces, v němž se camphill společně s rodiči či zákonnými zástupci a místními sociálními úřady snaží nalézt pro dospívajícího se speciálními potřebami odpovídající důstojné místo pro život. Jakkoli se zdá vhodné, aby mladý člověk i po absolutoriu nadále žil a pracoval ve známém, podpůrném a ochranném prostředí camphillské komunity, nemá na to automaticky právo ani nárok a o umístění do nové skupiny a nového zaměstnání v rámci odpovídající komunity musí znovu zažádat. V tomto ohledu byla aktuálně zaznamenána zvýšená důležitost naslouchat přáním a názorům samotného mladého člověka s postižením, pro něhož může být v tomto věkovém období, resp. spíše okolo osmnácti let (viz. níže), podstatné vyzkoušet si i jiný způsob života včetně zaměstnání, než s jakým měl dosud zkušenosti v camphillském středisku. Po formální stránce je sociální úřad, resp. sociální pracovník, jenž pomáhá dospívajícímu se speciálními potřebami učinit krok ven z chráněného prostředí, vybaven dokumenty, které sumarizují hodnocení dosažených výsledků a identifikují

specifické potřeby klienta (Record of Needs) a zároveň zohledňují škálu možností pro něj dosažitelných po ukončení školy („Future Needs Assesment“, „Zhodnocení budoucích potřeb“, z rozhovorů s Terezou Vítovou, 2006). Navíc se z podnětu camphillského zařízení osobně setkává s dospívajícím, o něhož se jedná ještě dlouho před započítím samotného procesu jeho vykročení z camphillu, aby měl možnost jej lépe poznat a posoudit jeho schopnosti v návaznosti na budoucí zajišťované místo pro život. Negativní dopad na hladký průběh tohoto procesu mají nejčastěji problémy s budoucí finančním zaopatřením mladistvého s postižením i obecně nízká kvalita forem zaopatření dosažitelných pro absolventy se širokou paletou speciálních potřeb. Roli určité brzdy hrají také potíže rodičů pochopit a přijmout fakt, že jejich dítě vyrostlo, potřebuje, nebo chce opustit ‘bezpečné’ prostředí poskytované camphillskou komunitou a odchází do prostředí, které se jim zdá nepřátelské. Rodiče jsou též často unaveni složitostí a zdlouhavostí oficiálních postupů, které jim v mnohých případech připomínají dlouhotrvající úmorné bitvy s příslušnými úřady, kterými kdysi prošli ve snaze získat pro své dítě umístění v camphillském zařízení.

Pro adolescenty do devatenácti let některá camphillská střediska nabízejí ještě tzv. „Extended Schooling Programme“, nebo-li „Prodloužený vzdělávací program“ (in Information Handbook of Camphill Rudolf Steiner Schools, 2001) který zajišťuje studentům se speciálními potřebami individuálně strukturovaný program zaměřený na jejich budoucí uplatnění. Tento i různé další školící programy běžné v komunitách pro mladé dospělé a dospělé s postižením jsou často organizovány ve spolupráci s místními vyššími odbornými školami. Studenti tak mohou získat uznanou kvalifikaci ve vybraném oboru (např. gastronomie, obchod). Součástí těchto programů je i zajišťování pracovní zkušenosti mimo camphillské zařízení.

Camphill však především poskytuje kompletní, jednotný, rozsáhlý celostní výchovně - vzdělávací program (srov. „holistic education

programme“, in Information Handbook, Camphill Rudolf Steiner Schools, 2001) zahrnující též již zmíněné formy vzdělávání, který je postaven pro klienty všech věkových kategorií a je obecně znám pod pojmem „Curative Education“ (srov. tamtéž), tedy „léčebná pedagogika“. Jde v podstatě o celoživotní léčebný výchovně vzdělávací směr péče, který ve svém dopadu přímo pozitivně působí jednak na vývoj klinického obrazu klienta s konkrétní skupinou speciálních potřeb, ale také především na jeho celkový osobnostní pokrok s vysokou mírou možnosti překročit v určitých aspektech limity představované jeho postižením.

Tento léčebný proces začíná pro stálé obyvatele camphillské vesnice již v komunitním domě, který je jejich domovem a dočasnou rodinou. Dům zabezpečuje prostředí, které je přijímající, bezpečné a ochranné. Mnoho pozornosti a péče je věnováno právě úpravě prostředí každodenního života do nejmenších detailů. Zařízení a výzdoba místností včetně osobních pokojů klientů jsou předem pečlivě zváženy a promyšleny tak, aby vycházely maximálně vstříc individualitě jednotlivých obyvatel a pomáhaly vyvažovat nerovnoměrnosti vyplývající z povahy postižení. Je počítáno s působením světla, tepla, konkrétních tvarů, forem a barev. Je kladen důraz na to, aby obklopující prostor měl svůj řád i na to, aby vše rozbité bylo rychle spraveno, ne pouze proto, že rozbité věci nehezky vpadají a mohou být třeba nebezpečné, ale skutečnost, že se věci dají spravit v sobě nese vzkaz či analogii toho, že těžkosti v životě je možné spravit, nebo dát do pořádku také. Schopnost orientovat se ve světě je pro nás velmi důležitá. Zázitek světa jako chaosu může být příčinou toho, že se nám pak jeví jako děsivé místo. Vnášením smyslu, řádu do svého okolí můžeme učinit svět kolem sebe srozumitelným. Takový svět nám může přinést pocit, že do něj patříme. Takový svět může být léčivý pro křehkou a zranitelnou duši dítěte či dospělého s postižením.

V camphillské komunitě se klienti s krásnými věcmi nejen setkávají, ale také je sami tvoří. Řemeslná činnost je každodenním zaměstnáním

dospívajících a dospělých v řemeslných dílnách a je rovněž od roku 1940 součástí antroposofického léčebně-pedagogického curricula s nímž v provázanosti s Waldorfským curriculum pracují camphillské školy. „Záměrem řemeslných aktivit je vzbudit v lidech se speciálními potřebami silný, zodpovědný a respektující vztah k jejich okolí, ostatním živým bytostem a k sobě samým, prostřednictvím aktivního vnímání všemi smysly a zapojení vůle.“ (in Woodward, s. 79, 2004) Ovládnutí řemeslné dovednosti resp. určitého stupně řemeslné dovednosti podporuje odvahu samostatně zvládat také jiné druhy každodenních činností, „být pánem svých činnů“ (srov. Tamtéž, s. 80), což zahrnuje také posilování schopnosti projevit své preference, svou vlastní volbu, svůj nápad. Řemeslo je přirozenou příležitostí či výzvou k tvořivosti a sebevyjádření a také samozřejmě k práci jako takové. Je procesem, který velmi často vyžaduje týmovou spolupráci a v rámci řemeslné dílny poskytuje prostředí, v němž se lidé (se speciálními potřebami) učí jednat s ostatními. Velmi důležitý je také zážitek zpětné vazby, protože spoustu předmětů, které sami vytvoří, potom také denně používají nebo vídají. Učí se, že věci, které vytvoří, druzí ocení, což pro ně znamená pozitivní a motivující zkušenost.

V řemeslných dílnách se klienti seznamují s celou řadou různých materiálů a učí se specifické dovednosti a techniky. To vše společně může pomoci zlepšit jemnou i hrubou motoriku a posílit koordinaci oko-ruka. Práce a rozličnými barvami, pachy, s různou strukturou a konzistencí je další terapeutickou kvalitou, kterou camphillské pojetí řemeslné činnosti přináší.

Cílem procesu všech řemeslných aktivit je proměna materiálu v předmět, který má estetickou a praktickou hodnotu. Pro ilustraci představím nejběžnější typy dílen zavedených v camphillských komunitách všude ve světě a jejich výsledné výrobky:

Ve svíčkařských dílnách se vyrábějí svíce z čistého včelího vosku, případně obarveného přírodními materiály, metodou postupného střídavého

namáčení a schnutí a metodou lití do forem inspirovaných například rostlinnými tvary. Proces výroby svíčky poměrně dlouho trvá a vyžaduje soustředění, vytrvalost a značnou dávku trpělivosti. Kromě výroby podle typu objednávek, klienti vytvářejí své originální kusy a sami je i podle svého uvážení a schopností zdobí. Voňavé svíčky ze včelího vosku nádherných tvarů jsou zpravidla přitažlivým artiklem pro místní trh.

Přádelna a tkalcovna zaměstnává většinou největší skupinu klientů. Na kolovratech spřádají vyčištěné, vyčesané, případně již obarvené ovčí rouno. Z vlněné příze tkají na ručních tkalcovských stavech převážně koberce. Z nastříhaných maličkých kousků vlněné příze vážou uzlíčkové kelimy. Lněná a bavlněná příze má širší škálu použití. Tkají z nich ubrusy, přehozy, tašky, polštáře atd. Na rámech vytvářejí krásné tapiserie. Tkalci sedící za stavem musejí zvládat řadu úkonů zahrnujících určité sekvence pohybů. Jde o činnost poměrně náročnou na koordinaci rukou a nohou a zároveň vyžadující velké soustředění. Při tkaní rozměrného koberce musí své pohyby a odlišné úkoly navzájem sjednotit i tři lidé najednou. Jiným, méně rozšířeným typem tkalcovny je dílna, kde se na pletacích strojích z komerčně zpracované, nakoupené jemné vlněné a bavlněné příze vyrábějí oděvy, resp. svetry, spodní prádlo a také oblečení pro miminka. Tkalcovské výrobky camphillských dílen jsou také velmi žádané a objednávky většinou přicházejí z různých koutů celého světa.

Zpracování a používání mědi je v camphillských zařízeních tradiční záležitostí. V kovotepeckých dílnách vznikají kromě nádobí, svícňů, šperků a jiných dekorativních předmětů, především pomůcky pro muzikoterapii (viz. podkapitola o terapiích) – soustavy odlišně laděných měděných zvonů a pro eurytmii (viz. tamtéž) – lehké měděné eurytmické hůlky a koule. Dalšími měkkými kovy, které se zde používají jsou hliník a mosaz. Příležitostně přichází na řadu i kovářské umění při zpracování železa. Klienti se učí pracovat s paletou různých nástrojů a nářadí, včetně samostatné práce s lihovými kahany užívanými ke změkčení kovu

nahřátím. Právě zážitek zázračné proměny chladného tvrdého kovu v měkký poddajný materiál díky působení ohně, činí z kovotepeckého umění aktivitu pro klienty velice atraktivní, i když od nich opět vyžaduje kvality, s nimiž se potýkají – trpělivost, soustředění a vytrvalost dokončit své dílo.

Truhlárny, hrnčířské a košíkářské dílny, ateliery pro výrobu lamp, vitrážových oken, ručního papíru, dílny na renovaci starého náradí pro „Třetí svět“ jsou dalšími příklady řemeslných aktivit, které v camphillských střediscích existují již mnoho let. V obecném povědomí jsou také kosmetické výrobky a léčiva z ekologicky pěstovaných bylin pocházejících z camphillských zahrad a s využitím těch nejstarších i nejnovějších vědomostí v oblasti farmaceutiky a antroposofické medicíny zpracovávaných v bylinkářských worshopech (dílnách).

Všechny tyto aktivity jsou provozovány s akcentem na minimální negativní dopad na životní prostředí a přírodu.

Volný čas, který je samozřejmě důležitým, vědomě uchopovaným prvkem v pevné struktuře všedního dne i víkendu, tráví klienti odpočinkem, vzájemným navštěvováním, organizovanými výlety, společnou umělecky zaměřenou i oddychovou (četba či vyprávění v kruhu) činností v rámci domácí komunity, nebo dobrovolnou účastí v nabízené řadě kurzů a zájmových kroužků jako jsou například kurzy pečení, vaření, žonglování, jízda na jednokolce, malování s hudbou, grafické kreslířské techniky, pěvecký sbor či orchestr. Nabídka těchto volnočasových aktivit se často řídí aktuálním složením pečujícího personálu, resp. vzniká z podnětů, zkušeností a nadání jednotlivých spolupracovníků, kteří mohou podle svých schopností konkrétní volnočasovou aktivitu vést a klienty při ní kvalifikovaně provázet.

Součástí celostního přístupu v péči o klienta je také poskytování komplexní zdravotní péče na bázi alternativního odvětví v medicíně, které zohledňuje antroposofický pohled na člověka a vychází z něj jak při

diagnostice, tak při aplikaci léčebných metod a preparátů. Léčebné metody zahrnují speciální léčivé masáže, koupele, rehabilitaci. V maximální možné míře je využíváno podávání homeopatických léků. Zvláštní metodu představuje biografická terapie, která se zabývá významem smyslu v biografii člověka, resp. pracuje s nalézáním, porozuměním a vědomím smyslu v životním příběhu léčeného. Pro jednotlivé klienty je rovněž vypracován návrh zvláštních dietetických opatření, které výrazně přispívají k vylepšení jejich fyzického i mentálního rozpoložení. Terapeutický aspekt správné a promyšlené výživy a důraz na celkovou prospěšnost zdravé (organické) a čerstvé stravy je dalším jedinečným přínosem terapeutického přístupu k člověku se speciálními potřebami, který se vyvinul v prostředí Camphillského hnutí.

Charakteristiku, metody a postupy několika druhů uměleckých terapií, jimiž klienti procházejí, uvádím v samostatné kapitole, jež obsahuje i výčet dalších obvykle volených terapií.

2. 2. 2 Personál

Těsné soužití pečovatелů a lidí se speciálními potřebami je typickým rysem pojetí péče, jak jej uchopuje sociálně-terapeutická praxe zavedená v camphillských společenstvích. Téměř rodinný kruh tvořený domácí komunitou každého jednotlivého komunitního domu vedou ‚rodičovské postavy‘, tzv. ‚houseparents‘ dvou zkušených terapeutů, zpravidla muž a žena, nazývaní ‚housemother‘, ‚matka domu, a ‚housefather‘, otec domu.(Modelem pro toto uspořádání byl první komunitní dům, Camphill House, a osobnosti manželů Königových.) Organizují a koordinují veškerou činnost v domě, mají na základě svých zkušeností, kvalifikace a detailní hluboké znalosti každého člena skupiny rozhodující hlas v záležitostech týkajících se svěřenců, ale i ostatního pečujícího a pomáhajícího personálu. V podstatě všechna rozhodnutí zahrnujících praktický chod rodinné

komunity i směr a povahu péče o konkrétní obyvatele s postižením se dějí v kruhu, v týmové spolupráci, ale na rodičovských postavách leží tíha největší zodpovědnosti za aktuální stav i pokrok v osobnostním rozvoji klienta a jeho celkový prospěch. Tuto nejvyšší zodpovědnost na sebe berou vedoucí terapeuti vědomě spolu s přijetím role „houseparents“. Ideálně se zároveň zavazují zůstat v camphillském společenství delší časový úsek, aby jejich působení bylo kontinuální a pro rodinnou komunitu se tak mohlo stát pravděpodobněji přínosné a smysluplné. Jsou často otci a matkami svých vlastních rodin a v camphillské vesnici vyrůstají i jejich vlastní děti. Ačkoli se praxe svázání života celé biologické rodiny s životem společenství objevuje již v původním modelu první camphillské komunity a má svá nesporná vysledovatelná pozitiva, je tento fenomén v poslední době kontroverzním tématem a dopad obrovsky časově i psychicky náročné práce rodičů na výchovu vlastních potomků je diskutován v camphillských kruzích i odborníky mimo ně.

Jednotlivé každodenní úkoly, jež jsou součástí běžné péče o klienty si rozdělují po konzultaci s vedoucími terapeuty a za jejich průběžné odborné supervize tzv. „co-workers“, nebo-li spolupracovníci. Tito, většinou mladí lidé přijíždějí pracovat do camphillských vesnic z různých koutů světa a po získání pracovního povolení jsou vázáni k působení v komunitě svým dobrovolným rozhodnutím na dobu zpravidla několika měsíců až jednoho roku. Práce v camphillském zařízení je pro ně povinně spojena se studiem v Camphillském semináři, samozřejmě pokud již za sebou nemají odpovídající léčebně-pedagogické a sociálně-terapeutické vzdělání. Jedinou vysokou školou, která v současné době nabízí akreditované bakalářské studium oboru „léčebná pedagogika“, „The BA in Curative Education“(z osobních rozhovorů s absolventkou oboru Bárou Filípkovou), je zatím pouze Aberdeen University ve Skotsku, která v intencích tohoto studia partnersky spolupracuje s Camphillským Seminářem v rámci Camphill Rudolf Steiner School v Aberdeenu. Program

je také uznáván „Radou pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii“, „Council for Curative Education and Social Therapy“, která je součástí „Lékařské sekce Školy pro duchovní vědu“ v Goetheanu ve švýcarském Dornachu. (z přednášek PhDr. Anežky Janátové, Akademie sociálního umění Tabor v Praze, 2001). Pomaturitní neakreditované pětileté studium léčebné pedagogiky a sociální terapie nabízí taktéž jako jediná v Evropě právě výše zmíněná Akademie sociálního umění Tabor v Praze, která je soukromou školou. (viz. www.akademietabor.cz) Její program je také uznáván Radou pro Léčebnou pedagogiku při Lékařské sekci Školy pro duchovní vědu v Goetheanu v Dornachu.

Co-workeři pomáhají svým svěřencům se základní sebeobsluhou, například při jídle či osobní hygieně, společné péči o domácnost, provázejí klienty při trávení jejich volného času, zajišťují průběžný trénink úkonů a činností vedoucích k větší samostatnosti klienta. Pomáhají klientům vyrovnávat se i s jejich citovými či komunikačními obtížemi, které doprovázejí konkrétní charakter jejich speciálních potřeb. Očekává se proto od nich navázání blízkého vztahu se svěřencem, o něhož se starají, vztahu, který bude jako podnětný a přínosný prožíván a vnímán oběma stranami, neboť jediné charakter vzájemnosti je předpokladem skutečného terapeutického působení vyjádřeného základními principy léčebné pedagogiky.

„I když můžeme vytyčit mnoho platných cílů a požadavků pro dítě se speciálními potřebami a zahrnout je do plánu péče, dokud nejsme otevření učít se od něj, nejsme s to uplatňovat léčebně-pedagogický přístup.“ (in Holtzapfel, s. 13, 1995). Takový vztah rovněž anticipuje vědomou práci na vlastní schopnosti empatie a taktéž vědomou ochotu zkoumat a stále znovu objevovat to jedinečné, co člověk s postižením přináší světu.

„Soustředěním se na silné stránky dítěte a rozpoznáním jeho zájmů, dovedností a nadání stejně tak jako jeho problémů, se učíme setkat se s ním jako s celistvou bytostí. Naším záměrem je podpořit člověka na jeho cestě

k celistvosti a rovnováze, rovnováze, která zahrnuje postižení jako součást reality jeho existence.“ (in Holtzapfel, s. 14, 1995). Snahou co-workerů je naučit se jednat s osobnostmi obyvatel domácí komunity tak citlivě, jak by s nimi bylo nakládáno ve fungujícím rodinném kruhu. Obvykle mají na starosti jednoho, maximálně tři členy skupiny.

Prostorem k reflexi práce rodičů domu a spolupracovníků, k subjektivnímu sdělení a objektivnímu posouzení toho, co se daří i situací selhání, stejně tak jako k referencím o aktuálním obrazu jednotlivých svěřenců i atmosféře a společném ‚pulsu‘ (srov. tamtéž, s. 20, 1995) celé skupiny spolu s plánováním budoucí činnosti ať už praktického či terapeutického charakteru jsou tzv. „houseconferences“, nebo-li „porady domácnosti“, která probíhají pravidelně večer v jeden stálý určený den v týdnu.

Dalšími příležitostmi k setkání a vzájemnému poznávání především kruhu pečovatелů jsou již zmíněná studijní sezení zaměřená na duchovní aspekt života v camphillském společenství, tedy „biblické večery“ a konečně i pravidelná taktéž zmiňovaná „studijní setkání“, jejichž snahou je vždy vykreslit společnými silami pravdivý obraz individuality vybraného svěřence a vztáhnout se k němu prostřednictvím odpovídající terapeutické i obecně lidské interakce.

Ke každodenním povinnostem spolupracovníků patří i zcela profánní činnosti jako je příprava snídaně a večeře. (Obědy ve větších zařízeních vaří v jednotlivých komunitních domech obvykle jeden kuchař zaměstnaný a placený camphillským střediskem). A také manuální práce v podobě úklidu a údržby domu a jeho okolí, čas strávený v prádelně a v zahradách. Příležitostí k odstupu od psychicky i fyzicky náročného, byť smysluplného a naplňujícího zaměstnání v camphillské komunitě a šancí k odpočinku je jeden den v týdnu, jenž je pravidelně dodržovaným dnem volna.

Posledním důležitým aspektem různorodého pracovního zařazení co-workerů je účast na řemeslných aktivitách v dílnách, kde asistují vedoucím

workshopů, kteří jsou buď externími odbornými pracovníky s terapeutickým vzděláním, nebo patří ke stálému týmu terapeutů a navíc kvalifikovaně ovládají konkrétní řemeslo.

Personální obsazení camphillského zařízení zahrnuje také specializované terapeuty zajišťující konkrétní typy individuálních i skupinových terapií (viz. níže) a lékaře praktikující v antroposofické medicíně. Tito odborníci vzhledem ke své žádanosti i v jiných institucích a vysokému pracovnímu vytížení nebývají vždy stálými členy camphillské komunity, ale i jako externisté s ní těsně spolupracují ve vztahu hlubokého osobního zaujetí, lidské sounáležitosti a vědomého začlenění do léčebného procesu usilujícího ve své komplexnosti maximálně vycházet vstříc potřebám a zájmům klienta.

2. 2. 3. Terapie

Individuální a skupinové terapie, kterými v intencích holistického léčebného přístupu ke klientovi děti, mladiství a dospělí se speciálními potřebami v camphillských zařízeních procházejí, jsou opět založeny na antroposofickém pohledu na člověka jako trojčlennou duchovní, duševní a fyzickou bytost. Zaměřují se na harmonizaci těchto tří složek člověka, které bývají obecně a u jedinců s handicapem obzvláště v různé míře nerovnováhy, jenž odpovídá klinickému obrazu jednotlivých typů postižení. Principem všech takto koncipovaných terapií je vztáhnout se prostřednictvím uměleckého nebo pohybového působení k vyššímu Já člověka, které, jak je vnímáno teorií léčebné pedagogiky, není zavzato do limitů postižení, a skrze něj usilovat o podnícení a zapojení sil ozdravných pro ostatní dvě oblasti. Předpokladem jakéhokoli úspěchu dosaženého v takto pojatém léčebném procesu, je vzájemný vztah terapeuta a klienta jako v duchovní sféře dvou sobě rovných individualit. Úkolem terapeuta při

terapeutickém setkání je tuto skutečnost vždy znovu vědomě uchopit a vycházet z ní ve všech aspektech svého terapeutického vedení.

Terapie jsou „předepisovány“ antroposofickým lékařem, jenž bere zároveň v potaz podněty a poznatky rodičů domu, co-workerů, učitelů a vedoucích řemeslných dílen, kteří mají konkrétního klienta ve své péči.

V camphillských komunitách celoplošně poskytovanými typy terapií jsou: Muzikoterapie, arteterapie, eurytmie, řečová terapie a dramaterapie. V některých střediscích se k těmto základním typům přidává ještě hippoterapie. V drtivé většině campillských společenství se za činnost či přímo terapii s hlubokým léčebným dopadem považuje práce se zemí.

Muzikoterapie ze zásady využívá ke svému léčivému působení pouze živou hudbu. Klient je za podpory a citlivého vedení podněcován ke hře na různé hudební nástroje a podstatným elementem je rovněž aktivní naslouchání. Tyto dva základní prvky se během muzikoterapeutického sezení systematicky střídají. Pečlivý výběr hudebních nástrojů a specifických technik, kterými se ovládají, i celková strukturace hodiny odpovídá konkrétním obtížím jedince se speciálními potřebami, na něž se chce terapeut zaměřit. Velmi důležitou součástí je i práce s nejdokonalejším hudebním nástrojem – s lidským hlasem, tedy zpěv. Používané hudební nástroje se podle odlišného zacílení svého léčivého vlivu dělí do čtyř skupin: Dechové – všechny druhy fléten, strunné smyčcové – žaltáře, chrotty a tzv. Streichbass, strunné drnkací – liry a harfy, bicí – Orfova škála (triangly, zvony, ozvučná dřívka, ozvučné tyče, kameny atd.), gongy, tamburíny a různé druhy bubnů. Některé speciální hudební nástroje (např. Streichbass) jsou konstruovány tak, že je k jejich rozezvučení potřeba dvou hráčů, takže klient i terapeut společně hrají na jeden nástroj, což opět rozšiřuje horizont volby vhodných muzikoterapeutických postupů. Sami terapeuti jsou také často staviteli svých hudebních nástrojů a v mnohých případech vyvíjejí úplně nové.

Detailně promyšlené muzikoterapeutické metody počítají s propojením triády harmonie, melodie a rytmu v hudbě s oblastmi myšlení, citění a vůle. Strunné nástroje stojí v harmonii a dobře tak pracují s oblastí citů a nálad. Aspektu melodie plně slouží dechové nástroje a probouzejí naše vědomí. Rytmické bicí hudební nástroje pracují s vůlí. (z přednášek Gunhild van Kries pro Atelier léčebné pedagogiky a sociální terapie na IPVČ v Praze, 1994) Při terapeutické hře na hudební nástroje je využíváno také koordinovaného doprovázení pohybem, rovněž samotných fyzických vibrací konkrétních nástrojů, odstupňované hlasitosti tónu či zvuku a samozřejmě samotného ticha.

Arteterapie v praxi camphillského prostředí vychází z Goetheho nauky o barvách uchopené Rudolfem Steinerem ve spolupráci s Dr. Itou Wegmann a dále rozpracované lékařkou Margarethe Haushka, která se začala podrobněji zabývat přímo potenciálem malování a kreslení pro terapii. (z přednášek Evy Mees Christeller pro Atelier léčebné pedagogiky a sociální terapie na IPVČ v Praze, 1995) Arteterapeutické malířské techniky zohledňují nejen odlišné působení jednotlivých barev a jejich odstínů, ale i vliv světla a temnoty. Pracují s rytmicitou konkrétních technik, což je metoda inspirovaná přirozeným rytmem lidského dýchání. Staví na poznatku, že rovnováha dechu, vnímaná jako jeden ze základních (nejen) tělesných rytmů člověka, je u lidí s postižením často narušena. Uvolnění blokace tohoto rytmu se může přenést i do jiných oblastí, které trpí stažením či nerovnováhou. Barva jako taková má léčivou moc a práce se zákonitostmi barevného spektra představuje pevný základ pro terapii.

K malování jsou voleny nejčastěji vodové barvy, které se v průběhu malířského terapeutického procesu vznikání akvarelu zpravidla míchají ze tří základních odstínů červené, modré a žluté. Klient se setkává s technikou malby do mokra a s vrstvenou technikou, kdy je nanášení barvy sřídáno se schnutím v několika transparentních vrstvách, které se částečně překrývají. Další malířskou technikou je pastel a malba křídami. Především

u malých dětí je aplikována také technika malování bříšky prstů, na nichž ulpívá připravený křídový prach.

„Terapeut neanalyzuje malbu dítěte v intelektuálním slova smyslu, ale hledá konkrétní umělecké fenomény. Jak byla byla barva použita – je silná a hutná nebo slabá a bledá? Jak se projevuje forma a jakým způsobem dítě svou malbu vytvořilo? Odpovědi na tyto otázky umožní terapeutovi přistoupit k diagnostickému obrazu, který mu pak poskytne klíč, jak nejlépe pokračovat v terapeutickém procesu, který je zaměřen na pomoc dítěti rozvinout jeho vlastní iniciativu a vyjít vstříc vnitřní rovnováze, jenž přispěje k realizaci jeho plného potenciálu. Účast v arteterapeutickém procesu není pouze příležitostí k sebevyjádření jednoduše ve smyslu projevení svých subjektivních pocitů. Umožňuje dítěti pokročit vstříc pravdám, které leží za osobností a jsou vyjádřením pravdivého vnitřního Já. To se týká celoživotního hledání odpovědi na onu nanejvýš neodbytnou a zároveň těžko postižitelnou komplexní otázku, „Kdo jsem?“ (J. Tanser in Finser, s. 115, 1995).

V rámci arteterapie existuje také mnoho způsobů využití kresby: Kreslení forem pracuje s linearitou pravé a levé strany a prostoru nahoře a dole. Tato technika vyžaduje velkou míru koncentrace a zlepšuje prostorovou orientaci, resp. vědomé uchopování prostoru. Kresba uhlím umožňuje zážitek černobílého aspektu světa, elementu světla a temnoty a šedých tónů objevujících se mezi nimi. Dynamické kreslení zachycuje proudící prvek forem existujících kolem nás a jejich přesah a umožňuje zpětné nalézání jejich obsahu. Přesné kreslení podle vzoru, například v přírodě, prohlubuje vztah s vlastním okolím a se světem vůbec, neboť jeho základem je důkladné pozorování.

Terapeutická práce s hlínou je orientována na oblast vůle. Modelování jako tvůrčí proces posiluje a regeneruje volní síly, neboť s sebou nese zážitek uzemnění či upevnění, které pramení i z původu hlíny jako elementu země samotné. Tvůrce také musí při práci používat obě ruce a dospět

k trojdimenzionálnímu dílu, což mu přináší velmi intenzivní prožitek jeho tvořivých sil.

Eurytmie se původně objevila jako jevištní pohybové umění inspirované Rudolfem Steinerem. Brzy se ukázalo, že se může s úspěchem uplatnit i v jiných oblastech. Poté, co se stala součástí curricula první Waldorfské školy, učitelé eurytmie zaznamenali, že jejich hodiny prospívají dětem s poruchami koncentrace, pohybovými obtížemi a nerovnoměrností ve vývoji. Steiner na jejich podnět hlouběji rozpracoval terapeutický potenciál této umělecké disciplíny a sám vymezil konkrétní indikace a léčebná cvičení. Léčebná eurytmie se tak ve dvacátých letech minulého století vlastně stala první uměleckou terapií v rámci antroposofické medicíny a léčebné pedagogiky. Steiner dokonce označil léčebnou eurytmii za vedoucí terapeutickou intervenci.

Eurytmická gesta se řídí přirozenými zákonitostmi řeči a hudby. Jsou zviditelněním vnitřní kvality hudby a řeči, nikoli pocitů, které vyvstávají v člověku, jenž jim naslouchá.

V rámci řečové nebo také slovní eurytmie existuje pro každý zvuk (zvuk jednotlivých písmen, zvuk několika písmen dohromady) pohyb rukou, resp. gesto prováděné jednou rukou i oběma rukama, jenž navenek vyjadřuje vnitřní pohyby hlasivek. Připojují se gesta, která postihují náladu, barvy i gramatiku. Choreografie pohybů sleduje hlasitou deklamaci určitého textu a je setavována podle fonetické, nikoli podle psané podoby písmen a slov. Eurytmista se přitom individuálně pohybuje po prostoru (místnosti) v geometrických či jiných formách, které též vyplývají z textu.

Tónová eurytmie hledá možnosti pro pohyb (gesta i formy pro nohy a celé tělo) v rytmu hudby, v melodii, v ladění, tónině, taktu, intervalech, akordech, frázování, pomlkách, dynamice a hlasitosti. Eurytmista poslouchá živou hudbu a zviditelňuje gesty a choreografií forem sledovaných po zemi prvky, které právě dominují. Nejčastěji používaným hudebním nástrojem při tónové eurytmii je klavír. Všechna eurytmická gesta jsou striktně dána.

Umělecká svoboda eurytmisty spočívá ve vyzdvižení a zezřetelnění konkrétních prvků podle vlastního výběru. (z hodin J.Lexové pro Atelier léčebné pedagogiky a sociální terapie na IPVČ v Praze, 1993 – 1996).

„Snad nejvíce šokujícím aspektem eurytmie je fakt, že eurytmista nevyjadřuje osobní pocity nebo odezvu na hudbu podle choreografa, jak je běžné u moderního tance. Jde tu o výzvu pohybovat se za osobními limity či handicapem tak, aby byla řeč a hudba objektivně zviditelněna. V podobném pojetí může například klavírista rozvinout schopnost, která umožní Beethovenově hudbě znít svobodně, bez toho, aby do ní vstupovala osobnost interpreta. Klavírista se učí hrát na klavír, používá klavír jako nástroj, stejně tak se eurytmista učí potřebným technikám a zároveň rozvíjí pohyblivé tělo jako nástroj. Důležitým aspektem ve směřování osobnostního vývoje kohokoli, kdo praktikuje eurytmii, je schopnost překonávat vlastní hranice a tento směr je nedílnou součástí potenciálu eurytmie, který je terapeuticky zaměřen na nerovnováhu v naší konstituci.“
(in Kirchner-Bockholt, s. 82, 2005)

Eurytmie jako cílená terapie, tedy léčebná eurytmie využívá více léčivou sílu pohybu spojeného s řečí, méně pak s hudbou. Častěji také bývají sezení individuální než skupinová. Během jednoho léčebně-eurytmického setkání pracuje terapeut většinou pouze se třemi či pěti gesty, která jsou jednotlivě nebo v sekvencích opakována. Schopnost napodobit pohyb terapeuta není ze strany klienta bezpodmínečně nutná. Pasivní pohyb, kdy eurytmista citlivě vede ruce svěřence, také úspěšně plní svůj účel. Pro rytmická cvičení se používají výše zmíněné lehké měděné hůlky a koule. Zvláštní tepelné vlastnosti mědi pomáhají prohřívát chladné ruce, což klientovi pomáhá vědoměji vnímat jejich pohyby. Sezení končí programově odpočinkem. V tomto okamžiku mají praktikovaná gesta možnost dále vnitřně působit, doznívat či znovu proběhnout uvnitř, zatímco tělo navenek odpočívá. Tento postup je zaměřen na posílení či přímo zvýšení léčivého působení. Léčivý efekt eurytmie jako terapie bývá,

podobně jako u dalších druhů uměleckých terapií, málokdy okamžitý. Dlouhodobá zkušenost ovšem ukazuje, že eurytmie jako terapeutická i umělecká disciplína doprovázející divadelní hry, představení i jako součást vyučování, je v praxi camphillských společenství obecně zdrojem radostných zážitků a nadšení nejen pro obyvatele se speciálními potřebami, ale i pro ostatní zúčastněné všech věkových kategorií (spolupracovníky, učitele apod.).

„Největšími ‚eurytmickými nadšenci‘ jsou děti a mladí dospělí s těžkým pohybovým handicapem. Ztrácejí v prožitku eurytmických pohybů své obvyklé zábrany a často jen září vděčností... Eurytmická gesta někdy děti používají, když si hrají a ty, které nemluví, shodně volí gesto hlásky ‚t‘ pro komunikování ‚eurytmie‘. Do našeho slovníku smysluplných gest tak tiše vstoupilo nové vyjádření.“ (z osobních poznámek Lily Berger, studentky Semináře pro léčebnou pedagogiku při Camphill Rudolf Steiner Schools, 2005)

„Skupiny co-workerů jsou také často podněcovány ke společné kreativité v intencích eurytmie. Když lidé sjednotí své pohyby do smysluplného gesta, třeba při eurytmickém tvoření slova, zásadní zážitek společného úspěchu je hluboce spojí. To platí pro děti i pro dospělé.“ (tamtéž)

V celostním pojetí péče v prostředí camphillských komunit jsou různé terapeutické přístupy využívány tak, aby se navzájem co nejvíce podporovaly v léčivém dopadu. Hlavní snahou lékaře spolu s pečujícím týmem je zvolit vhodné druhy, počet, sled a správnou vyváženost terapií tak, aby odpovídajícím způsobem navazovaly na diagnostická ustanovení. Konkrétní terapie či jejich kombinace mohou být ‚předepsány‘ na několik měsíců, ale třeba i na několik let. Ideálně se terapeut s klientem schází více než jednou týdně po celou dobu vymezenou pro terapeutický proces v rámci jedné terapie.

Obyvatelé všech věkových kategorií napříč celým spektrem speciálních potřeb jsou zapojováni v intencích terapeutického i výukového záměru do prací v zahradách, takže mají také příležitost, i když nejsou zaměstnání přímo na farmách, posílit svůj vztah ke světu přírody. Umožní jim to třeba účast na tak základních a přitom podstatných činnostech jako je pěstování zeleniny na stůl domácí komunity. Každý zúčastněný, s případnou pomocí spolupracovníka, může hrát aktivní a smysluplnou roli v celém procesu, jehož výsledkem je získání jídla pro každodenní potřebu všech, přičemž úspěšné zvládnutí i drobné dílčí aktivity se pro něj stává zdrojem uspokojení a radosti. Tyto činnosti většinou probíhají skupinově, podporují soudržnost, takže jejich přínos tkví také ve stimulaci verbální i non-verbální komunikace a prohloubení sociální interakce.

Aktivní zkušenost s péčí o rostliny a zvířata na farmě vede k přiblížení se zemi a jejím potřebám a také k velmi rychlému pochopení a přijetí zodpovědnosti za jejich prospívání, potažmo život. (srov. in Information Handbook Camphill Rudolf Steiner Schools, 2001). Camphillské vesnice v praxi aplikují metody tzv. biodynamického hospodaření vyvinuté a detailně rozpracované Rudolfem Steinerem, které výhradně využívají životodárných a zároveň sebeobnovujících sil přírody. Těží z tradičních zkušeností přirozeného hospodaření praktikovaného po staletí, přičemž počítá také s planetárními vlivy na práci s půdou (setí, kultivace). Odmítá jakékoli umělé elementy, které půdu a vše, co je s ní následně spojeno v dlouhodobém výhledu poškozují. Jde tedy nejen o léčivé působení na člověka, ale zároveň také o snahu o ozdravení současné podoby zemědělství.

Práce se zemí je v antroposofickém pohledu na člověka vnímána jako terapeutická naprosto pro každého, neboť svázáním se s živoucím rytmem a prostředím přírody, podporujeme zdravý průběh nebo podněcujeme ozdravný proces uchopování svého vlastního, tedy lidského času a prostoru a jejich zákonitostí. Práce v hospodářství s sebou nese poznání, že nejen

člověk je závislý na plodech země, ale také země je na druhou stranu závislá na péči, kterou jí člověk poskytuje. Koncept reciprocity je ústředním tématem filosofie a praxe léčebné pedagogiky a camphillské péče, který je při činnostech spojených s půdou přímo hmatatelný.

2. 2. 4. Rituál

Pravidelný rytmus zahrnující pevný, předvídatelný řád každého dne, pravidelné události opakující se v rámci každého týdne, vědomé vztahování se k výrazným mezníkům během celého roku, je aspektem života v camphillském prostředí, na nějž je kladen obzvláštní důraz.

Ritualizovaný průběh dne, týdne, roku spočívá v pevných záchytných bodech, které svou formou a obsahem rámuji obraz každodenního léčebného holostického přístupu ke klientovi do smysluplných kontur. Pojetí rytmicity samotné a rytmicity v podobě rituálu podpořené opět představou přirozených rytmů v člověku jako je rytmus srdce, vdech a výdech, spánek a bdění, vychází ze základního principu dávání a přijímání, z okamžiku aktivního činu vystřídáního odstupem. Je úsilím o nalezení společného smysluplného životního pulsu, který nese a stmeluje život společenství. Je potencionální silou, která prohlubuje pocit vnitřní sounáležitosti. Ať už zážitek sborového zpěvu ranní písně v kruhu domácí komunity na počátku dne, či slavení vánoc v kruhu celého společenství, jsou jednotící zkušeností, která má vždy pro sdílení života s druhými lidmi zásadní význam.

Rituálem, který provází každodenní životní běh, je společný začátek jak celého dne v jednotlivých domácích komunitách, tak každého jídla v podobě modlitby, průpovědi či zpěvu. K vědomému učinění kroku do nového dne celé vesnice pomáhá ranní shromáždění obvykle všech jejích obyvatel ve výše zmíněném velkém sále hlavní budovy, kdy je pronesena průpověď, verš z bible či báseň, která je určena k tomu, aby vnitřně

v každém zúčastněném zněla po celý den. Většinou následuje sborový zpěv vybrané písně téměř vždy doprovázený živou hudbou. Tento okamžik je také příležitostí k různým novinkám, oznámením či blahopřáním k narozeninám apod. Pro mě osobně byla tato chvíle důležitou situací, kdy jsem měla možnost opětovně si prohlédnout tváře všech, pozdravit je a promluvit si s těmi, s nimiž jsem v dalším průběhu dne nebyla v kontaktu a většinou pro mě znamenala navození dobré nálady, protože zde téměř nikdy nechyběl humor a určitý prvek nadlehčení před vstupem do náročného pracovního dne. Následující školní výuka (děti) či zaměstnání (dospělí) má také svůj vlastní rytmus s prvky rituálu, které smysluplně člení aktivity do zřetelných a lépe uchopitelných cyklů opakujících se každý vyučovací či pracovní den.

Rituálem pravidelně poznamenávajícím každý týden je nedělní ranní slavnostní shromáždění ještě před snídaní, které má podobu krátké křesťanské bohoslužby, již slouží kněz. Toto setkání také obvykle završuje společný zpěv a živá hudba. Podle mé zkušenosti má nedělní snídaně potom opravdu výjimečný nádech i slavnostnější kompozici. Podávají se neobvyklé pochoutky, které přicházejí na stůl skutečně jenom v neděli. Tento den odpočinku se nese také ve znamení vzájemných návštěv.

V průběhu roku vystávají z běžného chodu dní svátky korespondující s atmosférou a prožíváním konkrétního ročního období či vyplynulé z historických událostí. V camphillech jsou tyto svátky prožívány a uchopovány vědomě v podobě tzv. měsíčních slavností a je jim věnována obzvláště velká pozornost. K oslavě vánoc, masopustu, velikonoc či svatojánské doby jsou připravovány slavnostní programy za účasti všech obyvatel camphillské vesnice i sympatizujících přátel, které zahrnují divadelní a eurytmická představení, koncerty, celé komponované večery, slavnosti s tancem v doprovodu živé hudby, společné hry, sváteční tabule. Oslavy probíhají v sále i venku v přírodě.

Příkladem osobního rituálu dítěte, mladistvého a vlastně i dospělého se speciálními potřebami, který není projevem souvisejícím s jeho postižením, může být večerní rituál provázející usínání. Jeho podoba je většinou společným dílem aktuálně nejblížeššího pečovatele a jeho svěřence. Takový rituál není pak pouze harmonizujícím, příjemným prvkem ukončujícím celý den, ale i příležitostí k opětovnému přiblížení se jednoho k druhému, k prohloubení důvěrného vztahu, který je v intencích camphillského přístupu předpokladem k řekněme oboustrannému léčivému působení.

Každodenní rituály i měsíční slavnosti představují kromě své harmonizující, z určitého úhlu pohledu ochranné či podpůrné a rozhodně stmelující úlohy v životě camphillské komunity také vždy novou možnost vědomě uchopit duchovní rovinu její existence. Jsou nejen projevem křesťanských ideálů na pozadí společenství, ale také v kontextu času a prostoru, v němž žijeme, vědomou kontinuální snahou inspirovat se právě duchovní dimenzí událostí vztahující se v malém měřítku ke zvláštním okamžikům dne a ve velkém měřítku k mimořádným obdobím v roce a porozumět jim. To vše v souvislosti s úsilím člověka porozumět sobě samému, porozumět faktu postižení, porozumět tomu, co nás dělí i tomu, co nás jako lidské bytosti staví na roveň.

2. 2. 5. Management a finance

Řízení a správa camphillských středisek následuje stěžejní etické zásady Camphillského hnutí a děje se v rámci jedné komunity i celoplošně v kontextu camphillského prostředí jako takového opět v horizontálním kruhovém uspořádání, které ze své podstaty vylučuje jakoukoli hierarchii.

Většina camphillských vesnic je zároveň správní a organizační jednotkou zvanou Capmhill Village Trust Centre spolupracující s tzv. Council of Camphill Village Trust (in Luxford, s. 98, 2003), jenž je

zastřešující organizací v jednotlivých zemích nesoucí zákonnou zodpovědnost za spravování jednotlivých výše zmíněných správních uskupení a činí celkově významější taktická rozhodnutí.

Místní Camphill Village Trust Centre je v podstatě formálním vymezením právního prostoru pro správu a zařizování zvláštních zdrojů příjmů (týkajících se především donátorství a grantů), administraci veškerých financí (výtěžky z místních výrobních aktivit a služeb, místní fondy s pevně stanoveným využitím prostředků a fondy s flexibilním zacílením svého určení, výdaje, sociální a zdravotní zabezpečení svých členů se speciálními potřebami ve formě přiznaných sociálních dávek ze sféry veřejných financí, zaopatření pracovníků v důchodovém věku atd.), plánování a koordinaci investic, komunikaci s úřady a s veřejností (public relations). Každé camphillské středisko má pro účel vedení a spravování svých finančních a organizačních záležitostí v intencích plánování a koordinace každodenních činností po personální, výkonné stránce vytvořeno skupinu dobrovolně zainteresovaných lidí nejčastěji z řad stálých pracovníků (tzv. senior co-workers), k nimž se aktuálně krátkodobě připojují další spolupracovníci, tzv. Local Management Committee, nebo-li Místní správní výbor. Vlastně každý, kdo má zájem, je nadán odpovídajícími schopnostmi a ochoten k závazku a zodpovědnosti tohoto charakteru, se může zapojit do řídicí a správní činnosti ve prospěch komunity. (srov. in Information Handbook Newton Dee Community, 2006) Přijmout plnou zodpovědnost bez možnosti odvolat se k ‚vyšší instanci‘ na poli spravování a rozhodování pro blaho všech, představuje především pro mladého člověka (spolupracovníka) velmi náročný úkol, jehož povaha a relevance bývá často předmětem diskusí, protichůdných názorů a komentářů jak ze strany co-workerů, tak ‚nezávislých‘ pozorovatelů a kritiků. (srov. in Luxford, s. 46, 2003)

Práce v camphillské komunitě je vnímána a pojímána jako forma dobrovolného závazku, z nějž neplyne žádná osobní finanční odměna.

Rozhodnout se pro práci v camphillu znamená zvolit způsob života naplňovaného službou a nikoli získat pracovní místo ve smyslu uplatnění se v konkrétním povolání. Neexistují zde tedy platy v pravém slova smyslu.

„V tomto smyslu je s prací zacházeno bratrským způsobem. Vyplácení rozdílných mezd a platů vede k nerovnosti.“ (in Luxford, s. 64, 2003)

Potřeby členů společenství jsou kryty z výše zmíněných společných fondů. Zvláštní částky vydávané pro osobní použití jsou pak výsledkem konsensu (např. kapesné pro co-workery, prostředky na školné pro děti spolupracovníků atd.). Jediné nemovité vlastnictví jednotlivých členů personálu představují příjmy z jejich osobních aktivit, které se životem camphillské komunity přímo nesouvisejí.

Zaopatření klientů je zajišťováno ve formě individuálně vyplácených sociálních dávek, případných finančních příspěvků jejich rodin a prostředků, jimiž disponují k tomuto účelu zřizované komunitní fondy. Dospívající a dospělí se speciálními potřebami jsou maximálně podporováni v dosažení přiměřené finanční nezávislosti, mají své vlastní bankovní účty, které si za asistence pověřených pečovatelů sami spravují. (srov. in Information Handbook Newton Dee, 2006)

„V průběhu vývoje takzvaných ‚vesnic‘, Camphillské hnutí začlenilo produktivní pracovní život lidí se speciálními potřebami jako esenciální prvek v jejich aktivitách. Tato skutečnost je chápána tak, že má-li jedinec zjevné speciální potřeby, či nikoli, v každém případě je pro každého nezbytné zapojit se do komunitního života v kulturní, sociální a ekonomické rovině. Lidé se speciálními potřebami jsou považováni za rovnoprávné seriózní pracovníky.“ (in Luxford, s. 65, 2003)

Jak bylo o zřejmeno, camphillská zařízení jsou nestátními nevýdělečnými dobrovolnými organizacemi, které v přístupu k ekonomickému aspektu své existence usilují o udržení transparentnosti svého hospodaření a správy, o autonomii a co největší soběstačnost. V duchu přijatého étosu se snaží o naplňování Základního sociálního

zákona sdíleného Steinerem (viz. v podkapitole 2.1.), jenž klade důraz na oddělení mzdy od práce a fenomén vlastnictví proměňuje ve formu společného spravování věcí ve prospěch společenství.

„Pokoušíme se vytvářet prostor, kde může být naplňován Základní sociální zákon a lidé se speciálními potřebami jej opravdu uskutečňují. Svými činy sdělují, o čem je komunita v pravém slova smyslu.“ (in Luxford, s. 65, 2003)

3. CAMPHILL JAKO ŽIVÝ PROJEV SOCIÁLNÍHO UMĚNÍ

Těsné soužití lidí jako rozličných, jedinečných individualit v prostředí camphillské komunity tak, jak bylo nastoleno původním modelem v podstatě jedné velké rodiny, není jenom příležitostí lépe porozumět delikátnímu předivu mezilidských vztahů a prozkoumat sociální principy společného života povstávající spontánně z praxe samotné, ale rovněž možností přiblížit se k poznání směru, kterým člověk jako lidská bytost ze své podstaty ve svém vývoji spěje. Možná častěji než v běžném životě, či v rámci obvyklého životního stylu, se zde vynořuje otázka po smyslu a nutnost na ni znovu a znovu odpovídat. Její naléhavost proniká všemi rovinami komunitního života a zákonitě zasahuje i osobní intimní sféru existence jednotlivce. Bilancování a kritické momenty provázející tuto náročnou životní cestu, resp. způsob života, jsou nasnadě.

Jakýkoli neběžný styl života bývá také podroben soustředěnému pohledu zvenčí, s nímž je třeba se vyrovnávat. Camphillské prostředí často čelí extrémům v podobě nekritické nadšené adorace zevnitř i zvenku a v podobě zásadní negativní odezvy a naprostého odmítání, které může vzejít jak z jeho středu, tak ze strany veřejnosti.

Objektivního náhledu na sebe může člověk dosáhnout pouze v komunikaci s druhými, prostřednictvím zrcadlení svých činů v konání druhých, skrze reakce a korekce svého okolí. Hledání středu jako pevného bodu (v člověku jako individualitě i v živém organismu společenství), k němuž se mohou jednotlivé části okruhu smysluplně vztáhnout a spojit se v něm, je zároveň hledáním rovnováhy potřebné právě k vědomému udržení smyslu a směru jakékoli aktivity zaměřené na porozumění a pomoc člověku v citlivých zákonitostech sociální sféry. Úsilí o nalezení tohoto pevného bodu, jenž je středem okruhu, nazývá léčebně-pedagogická terminologie „sociálním uměním“.(z přednášek PhDr. Anežky Janátové pro Atelier léčebné pedagogiky a sociální terapie na IPVČ v Praze, 1993 – 1996) Camphillské komunity a jejich členové s tímto aspektem vědomě pracují.

3. 1. Kdo je klient a kdo terapeut?

Antroposofický úhel pohledu, z něhož čerpá camphillské prostředí své stěžejní principy životního uspořádání a základní postoj k člověku, akcentuje duchovní rovinu jako nejvyšší složku lidské bytosti, k níž by se mělo veškeré její konání neustále vztahovat. Z holistického zaměření péče, které si ze své podstaty klade za cíl prospívat fyzické, citové, intelektuální a sociální dimenzi člověka, nemůže být duchovní rovina vyjmuta nebo přehlížena.

„Duchovní prospívání může být definováno jako dojem svého dobrého zdraví, jehož si je jedinec jako lidská bytost a jako jedinečná individualita přirozeně vědom.“ (Ch. Walter in The Camphill Seminar for Curative Education, Internal materials, 2005)

Na dobrovolníky, kteří si zvolí závazek práce v camphillské komunitě, je bezpodmínečně kladen požadavek pečovat o duchovní potřeby svých svěřenců stejným způsobem a ve stejné míře intenzity jako o ty ostatní.

„Všichni pečovatelé mají etickou zodpovědnost uznat a vztahovat se ke spiritualitě tak, jak je vyjádřována všemi lidskými bytostmi a musí být vybaveni k rozpoznání, porozumění a zacházení s touto dimenzí.“ (A. Monteaux in The Camphill Seminar for Curative Education, Internal materials, 2005)

Jak již bylo objasněno, duchovní dimenze jako základ vztahu ‚zdravého‘ člověka a osobnosti ‚s postižením‘, esenciálně odnímá aspekt odlišnosti a staví tak zúčastněné do horizontální linie rovnocenného partnerství. Léčebně-pedagogický přístup ovšem zároveň zdůrazňuje jedinečnost a tedy mnohostrannou rozdílnost individualit a věnuje obzvláštní pozornost právě tomu jedinečnému, originálnímu, co může jednotlivce v rámci tohoto obrazu přinášet světu. Možnost přijímat a učit se od druhého je v tomto smyslu dána každému v intencích vzájemnosti, pro níž jsou hranice osobních schopností či omezení zvláštními potřebami nepodstatné. Ostatně i vymezení pojmů „osobní limity“ a „specifické

potřeby“ může v různém pojetí výkladu nabýt rozdílných podob, z nichž některé v odpovídajícím kontextu budou poplatné i jiné skupině lidí, než s jakou jsou obvykle z odborného hlediska spojovány.

Tyto úvahy mi slouží výhradně k navození poctivého zamyšlení se nad rolí klienta a rolí pečovatele jako předpokládaného terapeuta, resp. realizátora terapeutického přístupu, přičemž zde vědomě pominu roli terapeuta jako vykonavatele terapeutického záměru. Zřetelně z něj neplyne jednoznačná vyhraněnost pozice ani určení jednoho nebo druhého. Přesné kontury role klienta a terapeuta se popravdě řečeno působením celostního procesu, jehož účastníkem je bez rozdílu každý člen camphillského společenství, rozpouštějí. Svědkem tohoto efektu byl již Karl König v počátcích existence Camphillského hnutí a mnohokrát na skutečnost oboustranného léčivého vlivu upozorňoval a vypovídal o ní.

Sociální umění jako akt vědomého uchopování léčebně-pedagogických a sociálně-terapeutických situací zkoumá také původní význam odborných termínů, jmen a dalších slov užívaných ve svém kontextu, a vrací se k jejich kořenům. „Terapeut“ je „ten, co chodí po zemi“ a „klient“ „chránělec“. (z přednášek PhDr. Anežky Janátové pro Atelier léčebné pedagogiky a sociální terapie na IPVČ v Praze, 1993 – 1996)

Pro dokreslení těchto úvah příkládám obraz z vlastní zkušenosti v camphillském zařízení:

O polední přestávce jednoho náročného pracovního dne sedím na lavičce před hlavní společenskou budovou. Odpočívám po boji s cizím jazykem, s kolovratem a novými situacemi v prostředí tkalcovské dílny, kde asistuji dvěma vedoucím mistrům a spolupracuji se skupinou jedenácti kolegů s handicapem. Jeden z nich, Frank, mladík s Downovým syndromem, se objeví poblíž a mává na mě. Nechce se mi reagovat. Vstávala jsem ke službě v kuchyni při přípravě snídaně nejdříve ze všech v domě. Cítím únavu, trochu i rozmrzelost a vůbec „jsem ráda, že jsem ráda“. A tak „dělám mrtvého brouka“. Frank se zastaví v povzdálí, zahledí

se na mě a pak rozpřáhne ruce. Rozběhne se po trávníku jakoby létal, opisuje radostně veliké kruhy a přitom hlasitě zpívá. Vlastní píseň, jejímž textem je jediné, opakující se slovo. Mé jméno.

Ani zpětně, po dlouhé době, jenž od tohoto zážitku uplynula a po dalších podobných zkušenostech, nemohu říci, že bych kdy zažila terapeutičtější situaci, než byla tato. Léčivý dopad Frankova působení pociťuji dodnes s nezmenšenou intenzitou.

Uchopeno praxí sociálního umění, klient a terapeut si v zásadě mohou kdykoli vyměnit místa. Terapeutem a zároveň klientem je každý, kdo dává a přijímá ze svobody, ve vztahu vzájemné úcty, důvěry, poznání a porozumění.

3. 2. Náměty k hodnocení

V této kapitole neposuzuji relevanci kritických názorů na praxi Camphillského hnutí, ani nevyzdvihuji protiargumenty. Záměrně se vyhnu jakémukoli hodnocení a v tomto ohledu ponechám vlastní prostor čtenáři tohoto textu. Předkládám pouze výčet několika fenoménů, které jsou částí aktuálně zaznamenaných výtek vůči camphillskému způsobu života a pojetí péče, či předmětem protichůdných postojů v rámci camphillských zařízení samotných. Některé jevy v současné době vnímané coby kontroverzní jsem již zmínila v kontextu odpovídajících podkapitol. (viz. 2.2.2. a 2.2.5) Tento výčet uvádím v podobě nestrukturovaných stručných bodů a v kombinaci s citacemi názorů odborníků a lidí zainteresovaných v činnosti camphillských středisek obecně.

- soužití v komunitě je příliš těsné a nadmíru zasahuje do osobních záležitostí jednotlivce
- osobní život jednotlivce je poznamenán akutním nedostatkem prostoru pro vlastní soukromí, postrádá přirozené hranice a stává se tak ‚věcí veřejnou‘

- „Nepamatuji si, že bych měl někdy své rodiče jenom pro sebe. Nebylo to tak dokonce ani o vánocích. Pozornost mých rodičů byla neustále rozdělena mezi nás a deset dalších dětí. Ano, ta vzpomínka je pro mě smutná.“ (z rozhovoru s Robinem Bergerem, synem manželského páru stálých seniorských spolupracovníků z Camphill Rudolf Steiner Schools v Aberdeenu, 2001)
- dlouhodobá expozice vysoké míře náročnosti pracovního nasazení vede stálé členy personálu zařízení k opakovanému balancování na hranici vyhoření
- mladí lidé v roli co-workerů jsou často příliš nezralí a mají málo zkušeností potřebných k převzetí vysoké míry zodpovědnosti požadované pojetím péče v intencích camphillského prostředí
- co-workeři postrádají přímé vedení
- co-workeři se cítí být pod tlakem příliš velkých očekávání ze strany seniorských členů týmu
- mladí lidé v pozici pečovatелů vykazují čím dál menší ochotu k hlubokému osobnímu závazku a aktuálně tendují k výraznějšímu vymezování osobního životního prostoru přímo odděleného od života komunity, např. preferují bydlení mimo zařízení (srov. Camphill Orion v holandském Rotterdamu)
- obyvatelé se speciálními potřebami jsou vyjmuti z kruhu svých biologických rodin a mají s nimi nedostatečný kontakt; hrozí odcizení
- „děti se speciálními potřebami nevyrůstají se svými rodiči a sourozenci, čímž je narušen přirozený model výchovy
- dítě se speciálními potřebami je izolováno od společnosti ‚zdravých‘ vrstevníků a je mu tak odepřeno ‚normální‘ dětství
- smíšením s dětmi s ještě většími obtížemi, mohou být problémy dítěte ještě více zjitřeny“ (R. Jackson in The Camphill Seminar for Curative Education, Internal materials, 2005)

- hyperprotektivní prostředí camphillské komunity je příliš odloučeno od drsné reality vnějšího světa
- přítomnost náboženského elementu a diskutování duchovních témat v praxi camphillské komunity může vést ke vnucování těchto představ členům se speciálními potřebami, kteří je mohou nekriticky přijímat
- lidé se speciálními potřebami jsou přetěžováni vysokými nároky, překračujícími hranice jejich schopností
- blízký vztah klienta a co-workera se může stát nezdravou závislostí svěřence se speciálními potřebami na svém pečovateli s důsledkem celkového regresi v jeho vývoji způsobeného případným odchodem spolupracovníka
- „Někdo, kdo má omezenou škálu schopností, ale je schopen nabídnout specifickou hodnotnou práci, může skončit tak, že se roky věnuje jedné, stále stejné činnosti, bez jakýchkoli stížností.“ (in Luxford, s. 65, 2003)
- camphillské komunity jsou světem samým pro sebe, jehož principy neobstojí v odlišné realitě většinové společnosti

Z uvedeného seznamu, který by samozřejmě mohl ještě pokračovat, je patrné, že camphillská zařízení mají co sdělit, čím dál více se zviditelňují a nezůstávají nepovšimnuta (především) profesionály z příslušných oborů.

Závěr

Bylo by zcela mylné představovat si, že Camphillské hnutí a jeho projev v podobě jednotlivých komunitních vesnic dospělo do své současné pozice v sociální sféře, resp. v její rovině zaměřené na výchovu, vzdělávání a léčebnou péči o děti, dospívající a dospělé se speciálními potřebami, bezbolestně a bez potíží. V průběhu existence hnutí se camphillská zařízení opětovně potýkají s otázkou po platnosti svých základních pilířů, které reflektují v aktuálním kontextu své doby. Zkoumají své postoje, postupy, priority i vlastní motivaci. Jednoduše řečeno, snaží se sami sobě ujasnit, proč následují to, co následují, uskutečňují to, co uskutečňují, prosazují to, co prosazují a proč trvají na tom, na čem trvají. To vše v nejvyšším zájmu zachovat soulad mezi tím, co je důležité pro lidi svěřené do jejich péče a tím, co jim v rámci camphillského prostředí opravdu poskytují. Společně pracují na vlastní identifikaci, vlastním zezřetelnění, rozvoji a uchování srdce, jádra či středu, v němž se soustřeďuje to nejpodstatnější, co camphill představuje a nese. Rozpor mezi tím, co camphillská společenství žijí a co deklarují, by byl přímým ohrožením tohoto srdce a potažmo všeho, za čím camphill stojí. Byl by také popřením původního impulsu a záměru, který nalpnila skupina zakladatelů camphillského hnutí. V současném prostředí camphillu je stále patrná snaha spojovat se s kořeny Camphillského hnutí, s jeho původním nadšením a ochotou k velkému osobnímu závazku. Dobrodružný duch zakladatelů první komunity je kontinuálně přítomen v pozitivním vztahu k jakékoli výzvě, třeba v charakteru přijetí vnějším světem či v podobě okolností, které přijdou camphillu vstříc z budoucnosti. Uvedené skutečnosti jsou příslibem, že camphillského hnutí a jeho specifického postoje k individualitě člověka (nejen) se speciálními potřebami, celostní přístup a pojetí péče o něj s vývoje doby a společnosti neztratí nic ze své hodnoty. Naopak, mohou se s aktivním přispěním členů camphillských komunit stát inspirací i pro další oblasti lidského konání.

„Camphillské hnutí je natolik mladé, aby mohlo očekávat ještě spoustu let své práce. Předvídám úkoly na mnoha polích lidského snažení: Ve výchově a vzdělávání, v medicíně, v zemědělství a průmyslu, v umění a hudbě. Naše naděje by neměly směřovat příliš vysoko, ale neměly by se omezit na pole, která jsou příliš těsná.“ (in König, s. 43, 1993)

Anotace

Tématem práce je Camphillské hnutí. Jeho postoj k člověku se speciálními potřebami, celostní přístup k pojetí péče jako léčebného a výchovně – vzdělávacího procesu a každodenního života v prostředí komunity. V první části pohlíží zpět ke kořenům a okolnostem vzniku první camphillské komunity sloužící v podstatě dodnes jako model pro další camphillské vesnice, které byly v průběhu následujících let až do současnosti vybudovány. Věnuje se vymezení hlavních principů, filosofickému zázemí a konsensuálním pravidlům tvořícím étos camphillského prostředí. Dále se zabývá postavením klienta a pečovatele, vnitřním uspořádáním života camphillského zařízení, včetně funkce rituálu v životě camphillského společenství. Předkládá výčet a charakteristiku poskytovaných terapií. Stručně popisuje některé aspekty ekonomiky, správy a řízení v praxi camphillských center jako součástí nadnárodní organizace. Poslední část je úvahou o vztahu klient – terapeut a rolích, které účastníci této základní interakce v rámci camphillské komunity představují. Práci uzavírají náměty k hodnocení, které jsou uvedeny v podobě nestrukturovaného výčtu témat vnímaných aktuálně jako kontroverzní.

Summary

The subject of this paper is Camphill movement and the approach towards people with special needs, a holistic approach towards care as a curative and educational process in the daily life of a community. The first part of this paper focuses on the foundation of the first Camphill community, which serves as a model to all the other Camphill communities built in the following years until present day. It explains the philosophy of Camphill movement, its principles and ethos. This paper also deals with the clients and co-workers, the inner structure of community life in Camphill, including the important role of a ritual in the daily life of a community. It looks at the different therapies available to clients in Camphill and also briefly describes some of the economical aspects, administration and management side of Camphill as an international organisation. The last part of this paper is a contemplation on the relationship between a client and a therapist and the ways in which this essential interaction translates into the life of a Camphill community. Finally, the evaluation suggestions in the form of an unstructured inventory of topics and issues currently perceived as controversial.

Seznam literatury

BAYES, K. *Living Architecture*. Herndon, VA : Anthroposophic Press, 1994, ISBN 0-8801-380-9

BOCK, F. *The Builders of Camphill*. Edinburgh : Floris Books, 2005, ISBN 0-86315-442-5

CRIMMES, P. *Dramatherapy and Storymaking in Special Education*. London : Jessica Kingsley Publishers, 2006, ISBN 9 78184 310 291 5

FINSER, T. *School as A Journey*. Herndon, VA : Anthroposophic Press, 1994, ISBN 0-88010-389-2

FINSER, T. *School Renewal*. Herndon, VA : Anthroposophic Press, 2001, ISBN 0-880104-937

FRANKL, V. E. *Logoterapie*. Praha, Samizdatové vydání, 1974

HANSMANN, H. *Education for Special Needs. Principles and practise in Camphill Schools*. Edinburgh : Floris Books, 1992, ISBN 0-86315-138-8

d'HERBOIS, C. L. *Light, Darkness and Colour in Painting Therapy*. Edinburgh : Floris Books, 2000, ISBN 0-86315-327-5

HOGENBOOM, M. *Living with Genetic Syndromes Associated with Intellectual Disability*. London : Jessica Kingsley Publishers, 2001, ISBN 1 85302 984 X

HOLTZAPFEL, W. *Seelenpflege bedürftige Kinder I*. Dornach : Philosophisch-Anthroposophischer Verlag, 1995, ISBN 3-7235-0184-2

HOLTZAPFEL, W. *Seelenpflege bedürftige Kinder II*. Dornach, Philosophisch-Anthroposophischer Verlag, 1995, ISBN 3-7235-0199-0

KIRCHNER-BOCKHOLT, M. *Foundations in Curative Eurythmy*. Edinburgh : Floris Books, 2005, ISBN 0-86315-466-2

- KÖNIG, K. *A Living Phisiology*. Botton Village : Camphill Books, 1999, ISBN 1 897 839 08 1
- KÖNIG, K. *The Camphill Movement*. Botton Village : Camhill Books, 1993, ISBN 1 897 839 01 4
- LUXFORD, M. *Children with Special Needs*. Great Barrington : Steiner Books, 1995, ISBN 0-88010-381-7
- LUXFORD, M.; LUXFORD, J. *A Sense for Community*. The Camphill Foundation U.K. and Ireland and Communities of the Camphill Movement, ISBN 1 897 839 22 7
- MEES-CHRISTELLER, E. *Therapie in der Praxis*. Stuttgart : Urachhaus, 1988, ISBN 3-87838-559-5
- MITCHEL, D.; ALSOP, D. *Administrative Explorations*. Great Barrington : Steiner Books, 2006, ISBN 1-88836-525-0
- PECK, B. *Kindergarten Education*. Stroud : Hawthorn Press, 2004, ISBN 1 90345 833 1
- PIETZNER, Carlo. *Festival Images for Today*. Herndon VA : Anthroposophic Press, 1991, ISBN 0-88010-376-0
- PIETZNER, Carlo. *Question of Destiny*. Herndon, VA : Anthroposophic Press, 1988, ISBN 0-88010-264-0
- PIETZNER, Cornelius. *A Candle on The Hill. Images of Camphill life*. Edinburgh : Floris Books, 1990, ISBN 0-86315-101-9
- STEINER, R. *Education for Special Needs. The Curative Education Course*. London : Rudolf Steiner Press, 1998, ISBN 1 85584 042 1
- ŠRAMLOVÁ, L. *Etno-socio-kulturní podmínky rozvoje camphillských zařízení ve světě a v České republice. Diplomová práce*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra pedagogiky, 2005

WOODWARD, B. *Spirit Healing*. Edinburgh : Floris Books, 2004, ISBN 0-86315-444-1

The Camphill Seminar for Curative Education, Internal material. Aberdeen, 2005

Information Handbook Camphill Rudolf Steiner Schools. Aberdeen, 2001

Information Handbook Newton Dee Community. Aberdeen, 2006

Information Handbook Cairnlee House. Aberdeen, 2006

Další zdroje

BERGER, Lily. Osobní zápisky z přednášek v rámci Canphillského semináře, Aberdeen, 2004

Přednášky na IPVČ v Praze, 1993 – 1996

Rozhovory s pracovníky camphillských zařízení a členy jejich rodin.

Internetové zdroje.